

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΧΑΡΤΟΠΟΙΗΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ.

“Όταν κατά τὸν 5^{ον} μ. Χ. αἰῶνα ὁ Κασσιόδωρος, ὑπουργὸς τοῦ Γότθου βασιλέως Θεοδώριχου, ἀπήλλαξε τὴν χαρτοποιίαν τοῦ βαρύνοντος αὐτὴν φόρου, τὸ κυριώτερον ἐπιχείρημά του ἐν τοῖς σκοτεινοῖς ἐκείνοις χρόνοις ἦτο ὁ φωτισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τῆς εὐθυνείας προϊόντος, τόσον στενῶς συνδεομένου μετὰ τῆς ὀριστικῆς τῶν κοινω-
νιῶν προόδου. Καὶ ἐν τούτοις ὁποῖος ἦτο τῆς ἐποχῆς ἐκεί-
νης ὁ πάπυρος, τὸν ὁποῖον τὰ Αἰγυπτιακὰ ἐργοστάσια κα-
τεσκεύαζον διὰ συγκολλήσεως τῶν λεπτῶν φύλλων τοῦ
παρὰ τὸν Νεῖλον ὀμωνύμου φυτοῦ, παραβαλλόμενος πρὸς
τὰς διαστάσεις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως τοῦ
ἡμετέρου χάρτου! Ἐὰν ὁ πολιτισμὸς ἔχη πολλὰς βάσεις,
ἀναμφισβήτητον εἶναι ὅτι μία τῶν θεμελιωδεστέρων ἀνήκει
εἰς τὸ χάρτινον οἰκοδόμημα τῆς πνευματικῆς βιομηχανίας
καὶ ὅτι πᾶσα περαιτέρω ἐπέκτασις τούτου ἀνοίγει νέους ἀ-
διακόπως ὀρίζοντας εἰς τὴν καθολικὴν ἀνάπτυξιν.

Δυνάμεθα οὕτω νὰ διακρίνωμεν τοὺς διαφοροὺς τῆς ἀν-
θρωπότητος σταθμοὺς κατὰ τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη
αὕτη εἰς κίνησιν καὶ ἀπομνημόνευσιν τῶν στοχασμῶν τῆς.
“Όταν ἐσημείου αὐτοὺς εἰς σχῆμα ἤλων ἐπὶ τῶν Περσικῶν
βράχων, ἦλθε κατόπιν ἡ καλλιτεχνικὴ ἐποχὴ τῶν Ἑλλη-
νικῶν μαρμάρων καὶ συνεβάδισεν ἡ ἐπὶ παντὸς εἶδους πλα-
κῶν ἐκθεσις τῶν στοχασμῶν, ἵνα συμπληρωθῇ βαθμηδὸν ἡ
πρώτη πνευματικὴ ἀκμὴ διὰ τῆς μεμβράνης, εἰς ἣν ὀφείλο-

μεν τὴν κλασσικὴν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ἀκμὴν. Ὁ δὲ πάπυρος ἀποτελεῖ τὴν μεσαιωνικὴν, οὕτως εἰπεῖν, περίοδον τῆς πνευματικῆς βιομηχανίας, σκοπὸν ἔχων μᾶλλον τὴν συντήρησιν τῆς ὑπὸ τὴν εἰσβαλοῦσαν βαρβαρότητα ὁσημέραι καταρρεούσης ἀρχαιότητος. Ἄγών μάταιος, τὸν ὁποῖον ἐπέπρωτο νὰ ἀναλάβωσιν ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐποχῇ τὰ περιφρονημένα ράκη τῶν ὁδῶν, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὴν πρώτην ὕλην τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπότητος χάρτου.

Ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς νεωτέρας χαρτοποιητικῆς βιομηχανίας συμπίπτει κατὰ τὸν αἰῶνα τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως καὶ ἀνήκει εἰς τὴν ἀνατολικωτέραν τῆς Ἀσίας ἄκραν, ἐννοῶ τὴν Σινικὴν, μεταβιβάσθεισα ἐκ τῆς πατρίδος ταύτης τοῦ Κομφουκίου, διὰ τῆς ὑπομονῆς τοῦ χρόνου, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Εὐρώπην, πολὺ πρὶν ἢ ἀντλήσωσιν ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς οἱ Ἀραβες τὴν διαδοθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν διὰ τῆς Ἰσπανίας ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ χαρτοποιίας μέθοδον. Ὁ Βυζαντινὸς Ἑλληνισμὸς, συνέχεια τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ, διετήρησε πάντοτε σπουδαίας ἐμπορικὰς σχέσεις ἐν τῇ Ἀσιατικῇ κοινωσίᾳ διὰ τῆς αἰωνίας ὁδοῦ, τὴν ὁποῖαν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἐχάραξε ἐπὶ τῆς Περσικῆς χώρας, τῆς ὁποίας τὴν διεύθυνσιν ἠκολούθησε καὶ ἡ χαρτοποιία μετ' ἄλλων τῆς ἀπωτάτης Ἀνατολῆς βιομηχανικῶν ἔργων (ιδ. Οἰκ. Ἐπιθ. 1873, σελ. 433). Γνωρίζομεν δὲ ἐκ τῆς 44^{ης} Νεαρᾶς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτι κατὰ τὸν 6^{ον} μ. Χ. αἰῶνα ὑπῆρχε «πολλὴ ἢ τῶν χαρτῶν ἀφθονία» ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὅτι κατεσκευάζετο ἐν αὐτῇ χαρτόσημον, «φέρον τὴν τοῦ κατὰ καιρὸν ἐνδοξοτάτου κόμητος τῶν Θείων Ιαγγίτιονων προσηγορίαν καὶ τὸν χρόνον καθ' ὃν ὁ χάρτης γέγονε,» ἐξ οὗπερ δεικνύεται ὁ βαθμὸς τῆς ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ταύτῃ προαγωγῆς.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ἡ κυρία τῆς νεωτέρας χαρτοποιίας ἀνάπτυξις εἶναι οὐσιωδῶς ἔργον τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, τὸ ὁποῖον, διελθὼν διάφορα στάδια, συνεδέθη πλειότερον μετὰ τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας, ἐν ταῖς ὁποῖαις ἤδη ἀπὸ τοῦ 13^{ου} καὶ 14^{ου} αἰῶνος ἀναφέρονται σπου-

δαῖα χαρτοποιίας ἐργοστάσια, ὡς π. χ. τὰ ἐν Παδούῃ, Φαβριάνῳ, Ἐσσόνῃ καὶ Νυρεμβέργῃ. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν Ἀγγλίαν, μόλις μετὰ τρεῖς περίπου αἰῶνας ἡ μεγάλη ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν χαρτοκαναλωτρία Ἀγγλικὴ φυλὴ ἐπελήφθη σπουδαίως τῆς βιομηχανίας ταύτης ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τῶν ἐκ τῆς Γαλλίας ἀποδιωχθέντων διαμαρτυρομένων. Ἡ μηχανικὴ τῶν νεωτέρων χρόνων ἀνάπτυξις συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπίδοσιν καὶ τῆς χαρτοποιητικῆς βιομηχανίας ὅπως καὶ τῶν λοιπῶν. Ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Ὁλλανδῶν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐφευρέσεως τῆς διὰ τῶν κυλίνδρων κατεργασίας τῶν πρώτων τοῦ χάρτου ὕλων, ἢ ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Robert ἀναδιοργάνωσις τῆς χαρτοποιίας ἔφθασε κατὰ τὸν 2. Poire «μέχρι τοιαύτης τελειότητος, ὥστε εἰς μὲν τὸ ἐν ἄκρον τῆς μηχανῆς εἰσέρχεται ἡ μάζα ἐν ὑγρᾷ καταστάσει, ἐκ δὲ τοῦ ἐτέρου ἐξέρχεται εἰς φύλλα ἀπεστεγνωμένα πάσης διαστάσεως.» Ἐκτοτε δὲ ἡ πρόοδος ἔλαβε εὐρείας διαστάσεις, ὡς μαρτυρεῖ ὁ ἐπόμενος πίναξ τῆς μετὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ παρόντος αἰῶνος χαρτοπαραγωγῆς προϊσταμένων τινῶν ἐθνῶν.

Χῶραι	Χαρτοποιεῖα	Μηχαναὶ	Ἐνιαύσιον προϊόν
Ἡν. Πολιτεῖαι	800	3 000	200 000 τόν.
Ἀγγλία	850	1 500	100 000 »
Γαλλία	250	350	75 000 »
Βέλγιον	—	32	15 000 »

Ὑπὸ γενικωτέραν ἔτι ἐποψιν ὑπελογίσθη τελευταῖον ἡ ἀπανταχοῦ χαρτοποιία ἀπὸ 4 σχεδὸν χιλιάδων ἐργοστασίων μετὰ ἐνιαυσίου προϊόντος 1.800 000 000 λιτρῶν.

Ὅπως δὴποτε ἐὰν ἐπρόκειτο ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος, νὰ συναγάγωμεν καθολικόν τι ἐπὶ τῆς χαρτοβιομηχανίας συμπέρασμα, προξενεῖ ἐντύπωσιν ὅτι 28 περίπου ἑκατομ. δημοκρατικῶν τῆς Ἀμερικῆς παρήγαγον πλείονα εἰς φωτισμὸν ὕλην ἢ 68 ἑκατομμύρια μοναρχικο-συνταγματικῶν τῆς Εὐρώπης! Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ὁποῖαν θέσιν κατέχει ἡ Ἑλλάς; Συλλέγει τὰ ράκη τῆς, ἀποστέλλουσα δ' αὐτὰ εἰς τὴν Αὔ-

τικὴν Εὐρώπην, τὰ λαμβάνει κατόπιν κατειργασμένα εἰς χάρτην. Μεταξὺ τῶν ρακοφόρων χωρῶν κατέχει ἀναλόγως ἀξιοσημεῖωτον θέσιν ἕνεκεν τῆς σχετικῶς πλείονος εἰς βαμβάκηρὰ ὑφάσματα καταναλώσεως αὐτῆς, κατὰ τοῦτο δὲ συναγωνίζεται μετὰ τῆς γείτονος Ἀνατολῆς, ἥτις ἐπίσης εἶναι σπουδαία διὰ τὴν χαρτοπαραγωγὴν ρακοφόρος πηγή. Ἡ μεγαλειτέρα εἰς ράκη ζήτησις παρατηρεῖται ἰδίως ἐν ταῖς Ἡνωμέναις πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, εἰς τὰς ὁποίας εἰσῆχθησαν 10 ἑκατομ. λίτρ. τῷ 1846, μετὰ 5 ἔτη 20 ἑκατομ. τῷ 1855 δὲ 40 ἑκατομμύρια, τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς Εὐρώπης ἀντὶ 45 περίπου ἑκατομ. δραχμῶν ἐν ὅλῃ τῇ δεκαετίᾳ ταύτῃ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀγγλίαν, ἡ εἰς ράκη ἐνιαύσιος εἰσαγωγή αὐτῆς ὑπολογίζεται περὶ τοὺς 10 000 τόνους ἀξίας 7 περίπου ἑκατομ. δρ.

Ἄλλ' ἐνῷ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ρακοεξαγωγῆς οἱ πίνακες τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡμῶν ἐμπορίου εἶναι οὐσιωδῶς βωβοὶ μὲν κατὰ τὸ 1869—71, ἀτελεῖς δὲ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη (1866—67 διὰ τὴν Ἀγγλίαν 6 275 στατ. καὶ 1868 διὰ τὴν Αὐστρίαν 82 στ.), ὅσον ἀφορᾷ τὴν χαρτοεἰσαγωγὴν ἡ ἐν Ἑλλάδι κατανάλωσις ἠκολούθησε τὴν ἐξῆς πορείαν:

1866	528748δρ.	713450δρ.	1869	702265δρ.	1057785δρ.
1867	589870 »	791517 »	1870	598821 »	1153115 »
1868	591375 »	739280 »	1871	679387 »	1053681 »
ὅλον	1709993δρ.	2244247δρ.	ὅλον	1980473δρ.	3264581δρ.

Ἐάν συγκρίνωμεν τὴν μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω δύο τριετιῶν κίνησιν τοῦ χαρτεμπορίου τῆς Ἑλλάδος, αἱ τάσεις αὐτοῦ μαρτυροῦσι μείζονα σχετικῶς αὐξήσιν εἰς τὰς τιμὰς ἢ εἰς τὰ βάρη. Ἐπὶ τῇ ὑποθέσει δὲ ὅτι ἐβελτιώθη ἡ ποιότης τῆς χαρτίνης καταναλώσεως, τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅτι σχετικῶς ἐγράψαμεν ὀλιγώτερα ἐν τῇ δευτέρᾳ τριετίᾳ τῶν ὄσων ἠδυνάμεθα νὰ γράψωμεν, ἂν αἱ περὶ χάρτου ἰδέαι ἐξηκολούθουν τὴν προηγούμενην διεύθυνσιν. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ καὶ ἡ ἐποψὶς τῆς ὑπερτιμῆσεως τοῦ χάρτου, ἐξ ἧς πάντως προεκλήθη οὐσιῶδες μέρος τῶν ἐπὶ

τῆς ἡμετέρας καταναλώσεως προκαταβολῶν, αἵτινες οὕτω ὑπερέβησαν τὰ ὅρια τῆς ἐπὶ τοῦ εἰσαγομένου βάρους ἀναλογίας.

Ὁ ἀνωτέρω πίναξ δεικνύει ἐπὶ τοῦ ὅλου ἀξιοσημεῖωτον τῆς ἡμετέρας χαρτίνης καταναλώσεως εὐρωστίαν, ἥτις μόλις εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἀποδειχθῇ πρὸς τοὺς μὴ προχείρως ἔχοντας κατὰ νοῦν τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος. 679 387 δκ. χάρτου (1871): 1 457 894 κατοίκους (1870). Καὶ βεβαίως μὲν ἡ ἀναλογία αὕτη ἀπέναντι π. γ. τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ τοῦ 1859 μόλις ἀντέχει εἰς τὴν σύγκρισιν, διότι ἐπὶ 28 ἑκατομ. Ἀγγλῶν ὑπελογίσθη ἡ κατανάλωσις εἰς 70 ἑκατομ. δκ. χάρτου (2 ½ ἑκατομ. δκ. χάρτου: 1 ἑκατομ. κατοίκων). Ἐν τούτοις ὑπὸ τὸ βᾶρος τῆς διεθνούς συγκοινωνίας, τῶν τελωνιακῶν δασμῶν καὶ τῶν μεσολαβούντων κερδῶν ἡ Ἑλληνικὴ χαρτοκατανάλωσις πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ δεόντως δι' ὅλου τοῦ ἱστορικοῦ συμπλέγματος τῆς μόλις πρὸ ὀλίγων δεκαετηρίδων οικονομικῆς τοῦ τόπου ἀποκαταστάσεως. Ἰόσαι δὲ ἐν τούτῳ φυσικαὶ δυνάμεις ὑδάτων, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ὁποίων πολλαὶ χαρτομηχαναὶ ἠδύναντο μετὰ τῆς ὅσον ἐνεστὶ μικροτέρας δαπάνης νὰ λειτουργήσωσι, τὰ σπουδαῖα πάντως εἰς τὴν πρώτην τῆς χαρτοποιίας ὕλην ἐφόδια (ράκη) καὶ ἐντὸς τῆς χώρας καὶ ἐν τῇ ἀντικρῷ αὐτῆς Ἀνατολῇ, ἐπὶ πλέον ὁ ἐκ νέου εἰς τὸ στάδιον τοῦ πολιτισμοῦ ἀπαλειφόμενος πληθυσμὸς τῶν καθ' ἡμᾶς ἀκτῶν τῆς Μεσογείου θαλάσσης, εἶναι μεγάλαι ἐνθαρρύνσεις εἰς καλλιέργειαν βιομηχανίας, τῆς ὁποίας αἱ μέχρι ταῦδε ἐνδυσασμοὶ πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς ἀσθένειαν τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον πάντοτε ἔχει τὴν ἀποστολὴν τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐν ἐκάστῳ τόπῳ βιομηχανικῶν δυνάμεων.

Ἡ κυρία διεύθυνσις τῶν ἡμετέρων εἰς χάρτην προμηθειῶν εἶναι οὐσιωδῶς Αὐστριακῆ. Ἀπὸ τοῦ 1868—71 ἠγοράσαμεν ἐκ τῶν Αὐστριακῶν ἐργοστασίων 1 911 484 δκ. ἀντὶ 2 871 503 δρ. Ἀκολούθως παρίστανται ἡ Γαλλικὴ, Ἱταλικὴ καὶ Ἀγγλικὴ χαρτοποιία, αἵτινες κατὰ τὴν αὐτὴν

πενταετίαν ἐχορήγησαν ἡμῖν τὰς ἐξῆς ποσότητας· ἡ μὲν α') 550 787 ὀκ. χάρτου ἀντὶ 938 757 δρ., ἡ δὲ β') 624 394 ὀκ. ἀντὶ 824 466 δρ., ἡ δὲ γ') 57 599 ὀκ. ἀντὶ 124 024 δρ. Αἱ ἐκ τῶν λοιπῶν ἐπικρατειῶν προμήθειαι εἶναι μικρᾶς σημασίας. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως ὅτι ἡ Ὀλλανδία ἔπαυσε τὰς εἰς χάρτην ἐμπορικὰς μετὰ τῆς Ἑλλάδος σχέσεις τῆς μετὰ τὸ 1867 καὶ ὅτι δοκίμασαν καὶ τὸ Βέλγιον κατὰ τὰ 1867 καὶ 1868, ἐγκατέλειψε καὶ αὐτὸ τὸν ἀγῶνα κατόπιν. Ἐν τούτοις ὁ Βελγικὸς χάρτης εἶναι ὁ εὐθηνότερος τῆς Εὐρώπης· καὶ πρέπει μὲν διὰ τὴν Ἑλλάδα νὰ ὑπολογισθῇ ἡ χωρίζουσα αὐτὴν μακρὰ ἀπὸ τοῦ Βελγίου ἀπόστασις, πάντοτε ὅμως ἡ ἐκ τῶν ναύλων ἐπιβάρυνσις ἀντισταθμίζεται ὑπὸ τῶν ἀλλαγῶν ἡκιστα ἐλαφρῶν τελωνιακῶν βαρῶν. Ὅταν δὲ ὁ σχετικῶς ἀκριβότερος τῆς Ἀγγλίας χάρτης εὐρίσκη ἀγοραστὰς ἐν Ἑλλάδι ἐξ ἴσης περίπου πρὸς τὸ Βέλγιον ἀποστάσεως, πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς ἔλλειψιν τῆς μεταξὺ Βελγίου καὶ Ἑλλάδος συγκοινωνίας τὴν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀγορᾷ καθυστέρησιν τοῦ Βελγικοῦ χάρτου, ὅστις πάντως διατελεῖ εἰς μείζονα ἀρμονίαν πρὸς τοὺς οἰκονομικοὺς ὄρους τῆς ἡμετέρας καταναλώσεως.

Ἡ πρὸς ἡμᾶς χαρτοπρομηθευτικὴ δραστηριότης τῶν προμηθευστῶν τεσσάρων ἐπικρατειῶν μαρτυρεῖ ἐπαισθητὴν τῆς Γαλλίας καθυστέρησιν, διότι ἀπὸ 113 καὶ 132 καὶ 147 εἰς χιλιάδας ὀκ. κατὰ τὰ ἔτη 1867—69, κατέπεσεν εἰς 72 καὶ 84 χιλιάδας ὀκ. κατὰ τὰ 1870—71. Αἱ Αὐστριακαὶ προμήθειαι δεικνύουσι, κατὰ τὴν προκειμένην πενταετίαν, ζωηρότητα ὅπως οὖν ἀνώμαλον, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐξῆς (εἰς χιλιάδας ὀκ.) ἀριθμῶν 367—334—409—379—421. Ἐπίσης καὶ αἱ Ἀγγλικά 9 669—7 702—10 502—9 318—20 448. Ἀπ' ἐναντίας ἡ Ἰταλικὴ δραστηριότης εἶναι μᾶλλον κανονικὴ, διότι ἀπὸ 92 χιλ. τῶν 1867, κατὰ τὰ ἐπόμενα τέσσαρα ἔτη ἠκολούθησε τὴν ἐξῆς πρόοδον 114—129—136—152. Ἡ διεθνὴς αὕτη ἐρευνα συμπληροῦται ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς ἀξίας τῶν εἰσαχθεισῶν κατὰ τὰ ἔτη 1867—71 χαρτίνων ποσοτήτων, ἧτις παρέχει τὰ πρῶτα

εἰς τὴν Ἀγγλικὴν βιομηχανίαν (χιλ. ὀκ. 57: χιλ. δρ. 124). Ἀκολούθως ἔρχονται ἡ Γαλλικὴ (550 : 938), ἡ Αὐστριακὴ (1 911 : 2 871) καὶ τελευταία ἡ Ἰταλικὴ (624: 824).

Κατὰ πόσον μὲν αἱ προεκτεθεῖσαι εἰς χάρτην προμήθειαι ἡμῶν ἀφορῶσιν ἰδίως τὴν πνευματικὴν βιομηχανίαν διὰ τῶν ποικίλων αὐτῆς ὁδῶν ἐν τῇ τυπογραφίᾳ, τῇ ἐπιστολογραφίᾳ καὶ ταῖς λοιπαῖς αὐτῶν ἐπικούροις, κατὰ πόσον δὲ ἦσαν προωρισμένοι εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν παντὸς εἶδους ὑλικῶν περικαλυμμάτων, εἶναι θέμα τοῦ ὁποίου ἡ ἐρευνα παρέχει ἀνυπερβλήτους δυσκολίας. Ἐν τούτοις ἡ δημοσιογραφικὴ καὶ ἐπιστολογραφικὴ ἀνάπτυξις τῶν τελευταίων χρόνων ἔχει τί οὐσιωδῶς ἐνδεικτικὸν καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν χώραν, ὡς καὶ ἐν ταῖς μᾶλλον προκεχωρημέναις. Ἀπόδειξις ὁ ἐπιτεινόμενος πολλαπλασιασμὸς τῶν τυπογραφείων καὶ τὰ αὐξανόμενα ὁσημέραι τοῦ ταχυδρομείου εἰσοδήματα. Καὶ ἡ πολυγραφία δὲ τῶν δημοσίων καταστημάτων ἔχει τὸ ἀνήκον αὐτῇ μέρος ἐν τῇ ὀλικῇ τοῦ ἔθνους καταναλώσει.

Ἄλλ' ἡ χαρτοβιομηχανία κέκτηται δύο ἐτέρας κεφαλαιώδεις ἐπόψεις, ἐξ ὧν ἡ μὲν εἶναι οἰκοδομικὴ, ἡ δὲ παικτικὴ. Ἡ πρώτη, ἡ καὶ σπουδαιότερα, οὐδὲ κἂν μνημονεύεται ἐν τοῖς γενικοῖς πίναξι τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡμῶν ἐμπορίου. Καὶ πιθανόν μὲν μικραὶ τοιχοχάρτου ποσότητες νὰ διηλθον τὰ Ἑλληνικὰ ὄρια ὑπὸ τὴν γενικὴν τῶν χαρτῶν κατηγορίαν, ὅπως δῆποτε ὅμως ἡ χρῆσις εἶναι οὐσιωδῶς ἀγνωστος καὶ εἰς αὐτὴν ἔτι τὴν εὐπορον τῶν καταναλωτῶν τάξιν, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν αἱ προπορευόμεναι ἐν τῷ πολιτισμῷ χῶραι εἰσῆγαγον αὐτὴν ἀπὸ τῶν πολυτελεστέρων μεγάρων μέχρι τῆς μετριοφρονεστέρας τοῦ ἀστοῦ στέγης. Ὑπελογίσθη ὑπὸ τοῦ κ. Zuber ἡ κατὰ τὸ 1851 παγκόσμιος παραγωγή τοῦ τοιχοχάρτου εἰς 210 περίπου ἑκατομ. μέτρων (πλάτους 0, 50) ἀξίας 37 520 000 δραχμῶν, ἐξ ὧν 12 320 ἀνήκουσιν εἰς τὴν Γαλλικὴν βιομηχανίαν, 9 968 000 εἰς τὴν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, 8 400 000 εἰς τὴν Ἀγγλικὴν, ἀνὰ 1 680 000 εἰς τὴν Γερμανικὴν καὶ τὴν Ρωσικὴν, 1 120 000 εἰς τὴν Βελγικὴν, τὸ δὲ λοιπὸν

διαμοιράζεται μεταξύ Σουηδίας, Ολλανδίας, Ιταλίας, Ελβετίας, Αυστρίας και Ισπανίας. "Ινα δώσω γενικήν τινα έννοιαν περί τῆς βιομηχανικῆς πηγῆς τῶν ἀνωτέρω ἀξιῶν, ἀρκεῖ ἡ πληροφορία ὅτι πᾶσαι ὀφείλονται εἰς 120 μηχανάς, 246 ἵππων δυνάμει ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν 12 000 ἐργατῶν.

Καὶ ὁ πρὸς οἰκοδομὴν καὶ ὁ πρὸς παίγνιον χάρτης εἶναι οὐσιωδῶς Ἀσιατικῆς πηγῆς. Ἀνευρίσκομεν τὸν πρῶτον ἐν τῇ Σινικῇ αὐτοκρατορίᾳ πολὺ πρὶν ὑποπτευθῶσι τὴν χρησιμότητα αὐτοῦ οἱ Εὐρωπαϊκοὶ πληθυσμοί. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὸν δευτερον, φιλονεικοῦσιν περὶ τῆς καταγωγῆς του οἱ αὐτοὶ ἐκεῖνοι τόποι, οἵτινες καὶ περὶ τοῦ ζατρικίου ἐρίζουσιν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ὁ παικτικὸς χάρτης εἰσήχθη ἐν Εὐρώπῃ πολὺ πρὸ τοῦ οἰκοδομικοῦ. Κατὰ τὸν 16^{ον} αἰῶνα ἦτο γνωστότατος, ἔκτοτε δὲ ἐξηκολούθησε τὴν καλλιέργειαν τῆς φιλοπαίγμονος τῶν ἀνθρώπων ἀδυναμίας μετὰ τοιούτων πέριξ αὐτοῦ καταστροφῶν, ὥστε ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ εὗρεν ἐν αὐτῷ ἀκριβῶς ἀνάλογον βάραθρον πρὸς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον αἱ μεγάλαι τῆς ἀπωτάτης Ἀνατολῆς ἐπιδημικαὶ μᾶστιγες ἠνέωξαν διὰ τὴν φυσικὴν ζωὴν τῆς ἡμετέρας Εὐρώπης.

Ἡ ἐν Ἑλλάδι κίνησις τοῦ παικτικοῦ χάρτου συνδέεται ἐπιτοσοῦτον πρὸς τὰς καταχρηστικὰς τάσεις τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀργοῦ πληθυσμοῦ, ὥστε δὲν δύναμαι νὰ παραλείψω τοὺς ἐπομένους τῆς εἰς παιγνιόχαρτα εἰσαγωγῆς ἀριθμούς :

1866	7684	οκ.	122085	ορ.	1869	12659	οκ.	15440	ορ.
1867	9818	»	145894	»	1870	14037	»	11164	»
1868	4698	»	52523	»	1871	16500	»	17673	»
ὅλον	22197	οκ.	320505	ορ.	ὅλον	40196	οκ.	403277	ορ.

Κατὰ τὴν δευτέραν λοιπὸν τριετίαν εἰσηγάγομεν διπλάσιον σχεδὸν βάρος εἰς ἐφόδια ἀργίας κατ' ἀντίστροφον λόγον πρὸς τὸν ἐργατικὸν χάρτην, τοῦ ὁποῖου, ὡς εἶδομεν, ἡ εἰσαγωγή διετέλεσεν εἰς ἐλάσσονα πρόοδον. Ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς τιμῆς ἡ μεταξὺ τοῦ χάρτου τῆς ἀργίας καὶ τοῦ χάρτου τῆς ἐργασίας διάκρισις εἶναι ἐνδεικτικωτάτη, διότι, κατὰ τοὺς ἀνωτέρω πίνακας, ἐνῶ ὁ δεύτερος εἰσήλθεν εἰς

εὐρὺ στάδιον ὑπερτιμήσεως, ὁ πρῶτος ἐβάδισε σταθερῶς τὴν ὁδὸν τῆς ὑποτιμήσεως, ἐξ οὗπερ συνάγεται, ὅτι τὸ ἐλάττωμα ὑπῆρξε μᾶλλον ὀλισθηρὸν, δανεισθὲν τὴν δύνάμιν τῆς ἐν τῇ εὐθηνείᾳ οἰκονομικῆς πρακτικῆς πρὸς μείζονα διάδοσιν αὐτοῦ.

Ἐν γένει ὁ βιομηχανικὸς τῶν ἐθνῶν βίος ἔχει καὶ τὰς νεφελώδεις αὐτοῦ ἡμέρας. Οὐδὲ εἶναι δεδομένον τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ ἡ κάρπωσις τῶν ἰδρώτων αὐτῆς, χωρὶς νὰ λάβῃ καὶ ὁ Σατανᾶς τὸ ἀνήκον εἰς τὴν πονηρίαν του μέρος. Ὅταν ὅμως ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς βιομηχανικῇ ἀναπτύξει πρὸ πάσης καλλιέργειας τῆς ὀρθῆς χαρτοποιίας ἀπαντᾶται ἡ τῆς παιγνιοχαρτικῆς, ὅταν πρὸς τὰ ἐξώθεν εἰσαγόμενα παιγνιόχαρτα προσφέρῃ εἰς τὴν κατανάλωσιν καὶ ὁ τόπος τοιαῦτα, τότε συγχωρεῖται νὰ θαυμάσῃ τις περὶ τῆς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐλαττωματικῆς παρ' ἡμῖν ἐμφανίσεως τῆς χαρτοβιομηχανίας. Ἐὰν μοι ἀντιταχθῇ ὅτι ὁ χάρτης τῶν παιγνίων ἀπαιτεῖ οὐσιωδῶς μικρότερα κεφάλαια τοῦ χάρτου τῶν σχολείων καὶ τῶν βιβλίων, τῇ ἀληθείᾳ νομίζω ὅτι ἀκούω τὴν γλῶσσαν τῶν παρ' ἡμῖν λατρευτῶν τοῦ χρηματιστικοῦ παιγνίου, οἵτινες ἔπαιξαν ἐσχάτως ἑκατομμύρια δραχμῶν χωρὶς νὰ ὑποπτευθῶσιν, ὅτι ὁ χάρτης τοῦλάχιστον τῶν παιζομένων μετοχῶν τῶν ἡδύνατο νὰ εἶναι Ἑλληνικὸς δι' ἐλαχίστης σχετικῶς μερίδος κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα ὡς ἀπὸ τινος μέθης προσήνεγκον ὀλοκαύτωμα εἰς τὸν βωμὸν τοῦ οἰκονομικοῦ ἐγκλήματος.

Ποῖον βαρύνει ἡ εὐθύνη τῆς ἐν Ἑλλάδι χαρτοβιομηχανικῆς καθυστέρησεως, ὑπέδειξα ἤδη ἐν τοῖς προηγουμένοις. Ἐὐ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα ἔχει ἐν ἑαυτῷ, οὐδὲν ὀλιγώτερον, τὸ μέτρον τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις κατὰ τοσοῦτον προοιβάσεται ἐφ' ὅσον κέκτηται πρόχειρον τὴν πρώτην τῆς πνευματικῆς βιομηχανίας ὕλην, τὸν χάρτην. Πόσον μεγάλη ἡ δι' αὐτοῦ κινουμένη δύναμις! Τοιουτοτρόπως ὅταν ἕκαστον ἄτομον τῆς μὲν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ ἀκμαζούσης ἀνθρωπότητος δαπανᾷ ἐνιαυσίως κατὰ μέσον ὄρον δέκα περίπου λίτρας χάρτου, τῆς δὲ ἐν Ρωσίᾳ κατα-

ναλίσκη μίαν, ἢ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἔχει ἱκανὸν πνεῦμα πρὸς εὑρεσιν ὁδηγοῦ διὰ τὸ περαιτέρω αὐτῆς μέλλον.

ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.

Ἡ Ἄνταλλακτικὴ οἰκονομία διαφέρει κατὰ τοσοῦτον τῆς νομισματικῆς, ἐφ' ὅσον τὰ ἐφόδια τῆς ζωῆς κυκλοφοροῦσιν ἀνταλλασσόμενα ἐν ἐκείνῃ μὲν πρὸς ἀλληλα, ἐν ταύτῃ δὲ πρὸς νομίσματα. Ὅτι ἡ πρώτη εἶναι ἀρχαιοτέρα, πρόδηλον οὐδὲ εἶναι ποῦ γεγραμμένον, ὅτι μεταξὺ τῶν ἄλλων δώρων τοῦ Θεοῦ ὑπῆρξε καὶ βαλάντιον πλήρες διὰ τὸ πλᾶσμα του.

Καί ἐν ὅσῳ μὲν ὁ ἄνθρωπος ἦτο μόνος ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδεμία περὶ ἀνταλλαγῆς ἰδέα. Ἀμα ὁμως συνέστη ὁ πρῶτος οἶκος, εὐθὺς ἤρχισαν αἱ μεταξὺ τῶν ἀτόμων αὐτοῦ εἰς ὑπηρεσίας ἀνταλλαγαί. Δὲν ὀμιλῶ περὶ τῆς ἐν τῇ οἰκογενειακῇ χρήσει κοινότητος τῶν πραγμάτων, τῶν ὁποίων, ὑπὸ ἑτέραν ἔποψιν, ὅπως ἐπὶ τῶν προσώπων, ἀπόλυτος ἦτο κύριος ὁ οἰκογενειάρχης. Πόσον διήρκεσεν ἡ πατριαρχικὴ αὕτη περίοδος, εἶναι ζήτημα εἰς τοῦ ὁποίου τὴν λύσιν ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος δὲν εἶναι ἀπανταχοῦ σύμφωνος. Ἀναλόγως τῆς ἐν τῷ πολιτισμῷ προαγωγῆς ἡ οἰκονομία τῶν ἐθνῶν μεταβαίνει ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς σφαίρας εἰς τὴν κοινωνικὴν, συνδέεται βαθμηδὸν πρὸς τὴν ἐννοίαν τῆς ἐπικρατείας καὶ ἀπολήγει τέλος εἰς τὴν κατὰ πολὺ γενικωτέραν τῆς ἀνθρωπότητος ὀλοκλήρου.

Ἡ πρώτη ὄθησις τῶν διαδοχικῶν τούτων μεταβάσεων ἀπὸ στενωτέρου κύκλου εἰς εὐρύτερον εἶναι κατόρθωμα τοῦ μεγάλου κοσμικοῦ νόμου τῆς ποικιλίας, ὅστις διὰ τῶν πολυμόρφων ἀναγκῶν, δεξιοτήτων καὶ περιστάσεων ἀφ' ἑνὸς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν τόπων, τοὺς ὁποίους οὗτοι κατοικοῦσι, κινεῖ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν πρὸς τὰς διαφόρους τῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς ὁδοὺς. Ἡ λειτουργία τοῦ νόμου

τούτου στηρίζεται ἰδίως ἐπὶ τῆς ἀνταλλαγῆς, ἀνευ τῆς ὁποίας τὰ φαινόμενα τῆς ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ κόσμῳ ποικιλίας θὰ ἦσαν διὰ τὴν οἰκονομίαν αὐτοῦ ἀπλᾶι παιγνιοτροπίαι. Μόλις ἐν τούτοις τεθῆ ἡ βᾶσις αὕτη καὶ εὐθὺς ἀποκακαλύπτεται ἡ θεμελιωδεστάτη ἐννοία αὐτῆς ἐν τῇ προϊούσῃ τῶν ἔργων διαιρέσει, ἣτις ἐναλλάξ τρέφει διὰ τῶν ἀφθόνων αὐτῆς προϊόντων τὴν ἀνταλλαγὴν καὶ συντηρεῖται ὑπ' αὐτῆς. Τοιοῦτοτρόπως ὡς ἂν ἐπρόκειτο περὶ καθολικοῦ τινος ἐν τῇ ἀνθρωπότητι δράματος, ἡ ὅλη κίνησις τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν κοινωνικοῦ μηχανισμοῦ συμπληροῦται ἐν οἰκονομικῇ τινι τριλογία: — Ποικιλία, Διαιρέσις, Ἄνταλλαγή.

Ἡ ἐννοία τῆς ἀνταλλαγῆς εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον γενικὴ, ὥστε περιλαμβάνει, ἐκτὸς τῆς δωρεᾶς, πάντα τὰ λοιπὰ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων συναλλάγματα. Καὶ ὅταν πωλῶ καὶ ὅταν ἀγοράζω, καὶ ὅταν ἐκμισθῶ καὶ ὅταν ἐκμισθοῦμαι, ἀκριβῶς εἰπεῖν ἀνταλλάσσω περιουσίαν ἀντὶ περιουσίας. Μήπως δὲν εἶναι τοιαύτη ὁ ἵππος, τὰ νόμισμα, ἡ ἐργασία, τὰ ὅποια δίδω ἢ λαμβάνω; Τί σημαίνει ἂν ἀποκτῶ οἰκίαν, δίδων ἄμπελον ἢ βᾶρος τι μετάλλου; Ἡ ἀνταλλαγή εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις προφανῆς. Κατὰ τοῦτο οἱ Σαβινιανοὶ τῆς Ἑώμης νομοδιδάσκαλοι ἦσαν μᾶλλον προκεχωρημένοι τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν Προκουλεϊανῶν. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ διαμορφώσει τῆς νομοθεσίας ἠττήθησαν, ὥστε ἡ ἐννοία τῆς ἀνταλλαγῆς νὰ διαζευχθῆ πρὸς τὴν τοῦ νομίσματος μεσολάβησιν (Πανδ. ἀ, 28, 1), δὲν ἔπεται ἐντεῦθεν ὅτι μετεβλήθη καὶ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων. Ὅπωςδῆποτε ἡ νομικὴ αὕτη ὀνοματολογία ἐπεκράτησεν ἐν τῇ κοινῇ πρακτικῇ μέχρι τοιοῦτου βαθμοῦ, ὥστε μεταξὺ τῆς ἀνταλλακτικῆς καὶ τῆς νομισματικῆς οἰκονομίας ὑπάρχει σταθερὰ ἢ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ προκειμένῃ μελέτῃ γενομένη διάκρισις.

Ἡ ἐπ' ἀνταλλαγῇ κυκλοφορία τῶν προϊόντων τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος προὑποθέτει στενώτερον ἐν χρόνῳ καὶ ἐν τόπῳ τὸν μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλωτοῦ σύνδεσμον. Εὐκολώτερον δύναται τις νὰ ἀνταλλάξῃ σίτον πρὸς κριθὴν μετὰ τοῦ γείτονος αὐτοῦ ἢ μετὰ τοῦ ἑκατὸν ὥρας

μακρὰν οἰκοῦντος· οὐδὲ δύναται ἕκαστος παράγωγος νὰ ἔχη εἰς τὴν διάθεσίν του τὰς ἀποθήκας τοῦ Φαραῶ, ἢ νὰ ὑπολογίζῃ εἰς πολλὰ ἔτη τὴν ἀνταλλακτικὴν δύναμιν τῶν ἀποταμιευμάτων τοῦ. Ἐν γένει ἡ μείζων ἔντασις τῆς δυνάμεως ταύτης ἀπαντᾷται ἐν τοῖς πράγμασιν ἐκείνοις, καθ' ἃ μικρὸς ὄγκος καὶ μικρὸν βάρος ἀποτελοῦσι σχετικῶς πρὸς τὰ λοιπὰ μείζονα ἀξίαν. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν δὲ ταύτην δυνάμεθα νὰ καταρτίσωμεν κλίμακα, ἐφ' ἧς εὐρίσκουσι τὴν οἰκείαν θέσιν τὰ μᾶλλον δυσκίνητα καὶ δυσφύλακτα ἐφόδια τῆς ζωῆς, καθὼς καὶ τὰ εὐκίνητότερα καὶ εὐφυλακτότερα. Τὴν μὲν κατωτάτην βαθμίδα κατέχουσι τὰ πρῶτα, τὴν δὲ ἀνωτάτην τὰ δεύτερα.

Αἱ πρακτικαὶ δυσχέρειαι τῆς ἀνταλλακτικῆς οἰκονομίας ἀναφαίνονται ἰδιαιτέρως, ἅμα διέλθῃ τις τὰ ὅρια τῆς ἀπλοῦς κοινότητος. Τοιοῦτοτρόπως ὑποθέτω τὴν ἀντίστασιν τοῦ συστήματος τούτου ἐπὶ τῶν μεγάλων τῆς ἀρχαιότητος ἐπιχειρήσεων. Ἐὰν οἱ Ἀργοναῦται δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἀρπάξωσι, ἢ ποῖα προϊόντα ἠδύναντο νὰ μεταφέρωσιν εὐκολώτερον ἐκ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Κολχίδα πρὸς ἀνταλλαγὴν διὰ τὸ χρυσοῦν τοῦ Φρίξου δέρας; Ἡ μεγάλη τῶν Τρωϊκῶν πολέμων διάρχεια χρεωστεῖται μεταξὺ ἄλλων καὶ εἰς λόγους ἰδίως οἰκονομικοῦς, τοὺς ὁποίους ἀναγκαίως τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν σύστημα ἐδείνου ἐτι μᾶλλον. Ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς Λήμνου ἐπώλει τοὺς οἴνους αὐτοῦ πρὸς τοὺς πολιορκητὰς τοῦ Ἰλίου, ὁ ποιητὴς δίδει σαφεστάτην εἰκόνα τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου ἐπὶ τῆς ἀνταλλαγῆς φαινομένου:

Ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί·
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δὲ αἰθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὲ ριναῖς, ἄλλοι δ' αὐτῆσι βύεσσι,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσιν.

Ἐν γένει ἡ ἀνταλλακτικὴ οἰκονομία ἀπετέλεσε διὰ τοὺς ἐνθουσιώδεις τοῦ παρελθόντος λάτρας θελκτικὴν εἰκόνα τῶν ποιητικωτέρων χρόνων τῆς ἀνθρωπότητος. «Εὐτυχῆς (ἀναφωνεῖ ὁ Πλίνιος 33,3) ὁ αἰὼν ἐκεῖνος, καθ' ὃν τὸ ἐμπόριον συνίστατο εἰς ἀπλήν τῶν πραγμάτων ἀνταλλαγὴν.» Ἀνά-

λογοὶ ἰδέαι εἶχον ἐμπνεύσει καὶ τὸν Λυκοῦργον, ὅταν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰουστίνου (3,2) ἀντικατέστησε τὴν ἀνταλλαγὴν εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ νομίσματος καὶ προέγραψε τὸν χρυσοῦν καὶ τὸν ἄργυρον ὡς τὴν πηγὴν ὅλων τῶν δεινῶν. «Ὅτι μὲν τοιαῦτα τῶν ἐθνῶν ἐποχαὶ χαρακτηρίζονται κυρίως ὑπὸ τῆς στασιμότητος καὶ ὀπισθοδρομήσεως, οὐ δεῖται μακρᾶς ἀποδείξεως. Ὅτι ὅμως δὲν φέρει καὶ σύμπασαν τὴν εὐθύνην ἡ ἀνταλλακτικὴ οἰκονομία περὶ τούτου ὁ νῦν λόγος.

Ἡ ἀνταλλακτικὴ οἰκονομία δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο στάδια, τὸ ἀρχαῖκόν καὶ τὸ πεπολιτισμένον. Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ εἶναι οὐσιωδῶς ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον διαιρέσεως τῶν ἔργων καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ προσαρμόζεται πρὸς τὴν φύσιν τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων. Ἐν συναλλαγῆσι τούτέστι καθ' ἃς τὰ οἰκονομικὰ ἐφόδια πρέπει νὰ ὑποδιαιρῶνται κατὰ τὰς χρείας τῶν καταναλωτῶν, τὸ ἐπ' ἀνταλλαγῆν σύστημα εἶναι ἀκαμπτόν. Ὑποθέσατε κτηνέμπορον ἀπέναντι ὑποδηματοποιοῦ καὶ εὔρετε τὸν τρόπον τῆς μεταξὺ αὐτῶν ἀλλαγῆς τοῦ ἵππου, τὸν ὁποῖον ζητεῖ ὁ μὲν, ἀντὶ τοῦ ζεύγους τῶν ὑποδημάτων, τὰ ὁποῖα ἀγαγκαιοῦσιν εἰς τὸν ἕτερον. Ἡ παραπῆρησις αὕτη εἶναι οὐσιωδῶς ἐνδεικτικὴ, διότι, ἐν πᾶσι συνόλῳ τῶν ἀναγκῶν καὶ ἐν ταῖς πρὸς ἕκαστον περιπετεῖαις αὐτῶν, κατὰ πᾶν βῆμα πρέπει ἀείποτε νὰ εὐρίσκωνται ἀπέναντι ἀλλήλων οἱ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης κινούμενοι, καὶ κατὰ τὸ προσηκόν μάλιστα μέτρον. Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἡ μετάβασις εἰς τὴν νομισματικὴν οἰκονομίαν ἀποτελεῖ ἀναμφισβητήτως σημαντικώτατον μοχλὸν εἰς περαιτέρω τοῦ κρινωτικοῦ βίου τελείωσιν (ἴδ. Οἰκ. Ἐπιθ. 1873 σελ. 299). Λειτουργεῖ τῷ ὅτι ἐν τῇ κατ' ἐξοχὴν εὐκινήτῳ τοῦ νομίσματος καθολικῇ πραγματεῖᾳ τοιαύτη συναλλακτικὴ δύναμις, ὥστε ἡ διαίρεσις καὶ ὑποδιαίρεσις αὐτῆς εἰσάγει τὴν κυκλοφορίαν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, ζωοποιῶσα τὸν ὅλον μηχανισμόν αὐτοῦ.

Ἐν τούτοις καθ' ὅσον ἡ ἀνθρωπότης προχωρεῖ, κατὰ το-

σοῦτον ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ νομισματικὴ λειτουργία προώρι-
 ρισται διὰ τὰς ἡμερησίας μᾶλλον τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας συ-
 ναλλαγᾶς. Μόλις ἡ παραγωγικὴ τῆς ἐπικρατείας δύναμις εἰ-
 σέλθη εἰς τὸ στάδιον τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων, εὐθὺς ἡ
 νομισματικὴ κυκλοφορία προδίδει τὴν ἀδυναμίαν τῆς, ὡς π.χ.
 ἐν τῇ Ἀγγλικῇ πρακτικῇ τῆς ζυγίσεως τῶν νομισμάτων ὡς
 κοινοῦ, δυνατὸν εἶπειν, ἐμπορεύματος. Ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον
 τοῦτο βαθμηδὸν ἐξελέγχεται δύσχρηστον, διότι ἡ τὰ πολύ-
 τιμα μέταλλα κατατίθενται ἐντὸς τραπεζῶν, ἵνα τὰ παντὸς
 εἶδους γραμμάτια τούτων κινήσωσι τὴν καθολικὴν συναλ-
 λαγὴν, ἢ αἱ πιστωτικαὶ τῶν ἐμπορευομένων ἀξίαι, πιστοὶ
 ἀντιπρόσωποι τῶν ἐν ταῖς ἀποθήκαις αὐτῶν πραγματειῶν,
 δίδουσι τὸν γενικὸν τῶν ὑποθέσεων τόνον διὰ τῆς πρὸς ἀλλή-
 λας, οὕτως εἶπειν, ἀντιδόσεως. Αἱ ἐπόψεις δὲ αὗται, καὶ ἰδίως
 ἡ τελευταία, μᾶλλον συνδέονται πρὸς τὴν ἀνταλλακτικὴν ἢ
 τὴν νομισματικὴν οἰκονομίαν. Ἐν τούτοις ἡ μεγάλη τῶν
 ἐθνῶν πρὸς ἀλλήλα συναλλαγὴ κέκτηται τὴν μείζονα ἐπὶ
 τοῦ προκειμένου σημασίαν. Κατὰ μέρος δὲ πᾶσα ὑπερβολή,
 ἐπὶ τῶν ὀρίων τῶν νεωτέρων ἐπικρατειῶν ἀνταλλάσσονται
 κατ' ἔτος τοσαῦτα πλούτη, ὥστε οὔτε τὸ δέκατον αὐτῶν ἡ-
 δύνατο νὰ καταμετρήσῃ ἅπασα ἢ ἀπ' αἰῶνος ἀποθησαυρι-
 σθεῖσα τῶν πολυτίμων μετάλλων ποσότης. Ὑπὸ εἰδικωτέ-
 ραν δὲ ἔννοιαν οὐδαμῶς πρέπει νὰ λησιμονηθῇ τὸ φαινόμε-
 νον τῶν πιστωτικῶν συμφηφιστηρίων, ἐν τοῖς ὁποίοις αἱ ἀ-
 παιτήσεις ἀνταλλάσσονται πρὸς ἀλλήλας μέχρι ποσοτήτων
 ἐντελῶς μυθωδῶν, ὡς π.χ. ἐν τοῖς Clearing-House τοῦ Λονδί-
 νου καὶ τῆς νέας Ὑόρκης εἰς ἑκατοντάδας διλιουνίων δραχ-
 μῶν (περίπου 185 τῷ 1871 ἐν τῇ τελευταίᾳ, καὶ 169 τῷ
 1872 ἐν τῷ πρώτῳ.)

Ἡ ἐποψὶς αὕτη τῆς ἀνταλλακτικῆς οἰκονομίας προώρι-
 σται νὰ λάβῃ μείζονα ἔτι ἀνάπτυξιν ἐν τῇ κοινωνικῇ πρα-
 κτικῇ, ἅμα ὡς ὁ μοχλὸς τῆς πίστεως προβιβάσθῃ ἔτι μᾶλ-
 λον εἰς τὴν περαιτέρω κίνησιν τῶν περιουσιῶν. Τὸ ἐμπό-
 ριον π.χ. τῶν παραγγελιοδόχων, ἅμα ὡς συναντηθῶσι
 δύο πρὸς ἀλλήλους τοιοῦτοι, ἀποτελεῖ ἰσχυρωτάτην τοιαύ-

τὴν τινὰ ἀνταλλακτικὴν ἔννοιαν. Ἐκατέρωθεν ἀνοίγονται
 διέξοδοι ἐμπορευμάτων καὶ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ὑπη-
 ρεσιῶν κινουῦνται ταῦτα τόσον ζωηρῶς, ὅσον καὶ ὑπὸ τὰς
 ἐμπνεύσεις τοῦ λαμπροτέρου χρυσοῦ, ἐπιφυλαττομένης τῆς
 ἐκκαθαρίσεως εἰς τὸ τέλος χρονικῆς τινος περιόδου. Ἡ ἀν-
 ταλλακτικὴ δύναμις τῶν ἐταιρικῶν ὑπηρεσιῶν (εἰς πρόσω-
 πα καὶ κεφάλαια) κέκτηται ἰδιαιτέραν ἐπίσης σημασίαν,
 ἔλαβε δὲ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐποχῇ τοιαύτην ἀνάπτυξιν, ὥστε
 τὰ μεγαλείτερα τῶν βιομηχανικῶν τοῦ αἰῶνος κατορθω-
 μάτων στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης. Καὶ ἡ γλῶσσα
 δὲ τῶν ἐθνικῶν δανείων δὲν εἶναι βωβὴ πρὸς τὴν νεωτέραν
 τῆς ἀνταλλακτικῆς οἰκονομίας ἐμφάνισιν. Παρατηρήσατε
 τοῦ πτωχοῦ τὸν ὄβολόν! Ὄταν ἐνωθῶσι πολλοὶ τοιοῦτοι,
 ἡ ἀνταλλακτικὴ μεταξὺ αὐτῶν ὑπηρεσία εἶναι τοιαύτη,
 ὥστε καὶ οἱ δυνάσται τῆς γῆς σπεύδουσι πρὸς αὐτοὺς, ἐκ-
 τείνοντες χεῖρα ὀφειλέτου.

Ἀλλὰ θὰ ἔλεγέ τις ἡ ἀνταλλακτικὴ αὕτη ἔννοια ἀνή-
 κει εἰς τὴν πίστιν. Τίνος ὅμως ἔνεχεν ἡ πιστωτικὴ δὲν ἀ-
 νήκει μᾶλλον εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν; Τὸ πᾶν συνίσταται εἰς
 τὴν σύμπραξιν ἀνθρώπων καὶ κεφαλαίων, ὅπερ ἀκριβῶς
 ἐστὶ ὑπηρεσιῶν ἀνταλλαγῆ. Ὅσω δὲ προβαίνει ὁ ἐθνικὸς
 βίος, τόσω αὕτη ἐκτείνεται καὶ δὲν ἔχει ἄλλα ὄρια ἐκτὸς
 ἐκείνων τῆς ἀνθρωπότητος ὀλοκλήρου.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΝΕΟΤΗΤΟΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ.

Ἡ μεταξὺ τῶν κεφαλαιούχων καὶ τῶν ἐργατῶν πάλη, ἡ
 ἐν τῷ ἡμετέρῳ αἰῶνι λαμβάνουσα οὐκ ὀλίγον ἐπιφόβους
 διαστάσεις, εἶναι τοσοῦτον ἀδικαιολόγητος ὅσον καὶ ἀσυμ-
 βίβαστος πρὸς τὰ ἀληθῆ ἀμφοτέρωθεν συμφέροντα, καθότι
 ἡ ἁρμονικὴ συμβίωσις τῶν δύο τούτων παραγωγικῶν δύ-

νάμεων, τοῦ κεφαλαίου ἤτοι καὶ τῆς ἐργασίας, εἶναι ἀναγκαῖος ὅρος τῆς ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ, ὃν ἑκατέρα ἐπιδιώκει, τῆς ὅσον ἐνεστί, δηλαδὴ, πλειοτέρας παραγωγῆς· διότι καὶ τὸ κεφάλαιον μένει νεκρὸν, ἐν διαζυγίῳ διατελοῦν πρὸς τὴν ἐργασίαν, καὶ ἡ ἐργασία παραλύεται ἄνευ τῆς βοήθειας τοῦ συντηροῦντος αὐτὴν κεφαλαίου. Ἴσον λοιπὸν ὑπάρχει ἑκατέρωθεν ἐνδιαφέρον, ὅπως οὔτε ἡ ἐργασία διάκειται ἐχθρικῶς πρὸς τὸ κεφάλαιον, οὔτε τὸ κεφάλαιον δεσποτικῶς πρὸς τὴν ἐργασίαν. Ἐναργὲς δὲ εἶναι ὅτι ἐνθα τὰ κεφάλαια εἰσὶν ἐν ἀφθονίᾳ, ἐκεῖ καὶ ἡ ἐργασία εἶναι μᾶλλον περιζήτητος, ἐνθα δὲ ἡ ἐργασία κινεῖται δραστηριότερον, ἐκεῖ καὶ ἡ τῶν κεφαλαίων δημιουργία ἀποβαίνει μᾶλλον ζωηρά.

Ἄλλ' ἐνῶ ὁ οἰκονομολογικὸς οὗτος νόμος εἶναι γενικωτάτης ἐννοίας, τὰ πάθη τῆς ἡμέρας καὶ τὸ χειρότερον τῆς βαρείας ἀνάγκης ἐπισκοτίζουσιν αὐτὸν ἐντὸς τῶν ἐργατικῶν τῆς κοινωνίας τάξεων, τῶν ὁποίων αἱ ἀτυχέστερον ἀποκατεστημένοι ἐπιρρίπτουσι τὸ βάρος τῶν κοινωνικῶν συμφορῶν εἰς τὰς εὐπορωτέρας. Ἡ τάσις δὲ αὕτη, ἰδίως ἐν δυσκόλοις ἐποχαῖς, περιλαμβάνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φοβερὰ κινδύνων σπέρματα, καὶ πρέπει ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη νὰ ἀχοληθῶσιν ἀνευδότης εἰς τὴν ἐκ μακρᾶς ἐποχῆς ἐκρίζωσίν των, πρὶν ἢ τοῦτέστι βλαστήσωσι καὶ οἱ καρποὶ αὐτῶν κατακλύσωσι τὴν ἐπικράτειαν.

Βεβαίως ὅταν ἐν ταύτῃ πλημμυρῆσῃ ἡ ἐνδεια, ἐπιβάλλεται ὡς ἀνάγκη τις ἢ συντήρησις τῆς πειναλέας τοῦ ἔθνους μερίδος. Ἡ φιλανθρωπία τῆς ἐπικρατείας καὶ τῶν εὐπόρων αὐτῆς τάξεων εἶναι τότε οὐχὶ ἀπλῶς ὀρησκειτικὴ ἀρετὴ, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ πολιτικὴ φρόνησις. Καὶ ἡ μετανάστευσις δὲ πρὸς χώρας ἤττον κατωκημένας δὲν φαίνεται ἐν τριαύταις κοινωνικαῖς ἀτυχίαις μικρᾶς σημασίας μέθοδος, ὅπως ἀποδεικνύει ἡ μακρὰ κατ' αὐτὴν πρακτικὴ τῶν ἀρχαίων καὶ νέων ἐθνῶν. Ἐν τούτοις τὸ κυριώτερον πάντοτε εἶναι πρὸ τῆς θεραπείας τῆς νόσου ἢ πρόληψις μᾶλλον αὐτῆς. Πρέπει λοιπὸν νὰ μελετηθῶσιν ἰδιαιτέρως τὰ αἴτια καὶ

νὰ καταπολεμηθῶσιν εἰς τὴν πηγὴν των, ἐὰν πρόκειται νὰ ἀπαλλαγῇ κατὰ τὰ ἐνόντα ἡ κοινωνία ἐκ τῶν ὀλιβερῶν καὶ ἐπικινδύνων ἀποτελεσμάτων αὐτῶν.

Μεταξὺ τῶν διαφορῶν αἰτίων κατὰ πρῶτιστον λόγον δεόν νὰ σημειωθῇ αὕτη καθ' ἑαυτὴν ἢ ἐλλειπῆς οἰκονομικὴ ἀνατροφή τῶν μελῶν τῆς ἐνδεοῦς τάξεως. Ἐπρεπεν αἱ ἀρχαὶ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ αἱ πρακτικαὶ τοῦ πλουτισμοῦ πληροφροῖαι νὰ διαδίδωνται ἐν ταῖς κοινωνίαις ἀπὸ τῶν ἀπαλῶν ἐτι ἡλικιῶν αὐτῆς. Ἐὰ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ σχολεῖα ἀπὸ ἀπλῶς γραμματικῶν ἔπρεπε συγχρόνως νὰ εἶναι καὶ οἰκονομικά. Ἡ μέθοδος τῆς ἀποκαταστάσεώς τινος ὡς κεφαλαιούχου δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφίνηται εἰς τὴν τύχην τῶν αὐτοδιδάκτων. Καὶ ὅπως ὁ παῖς διδάσκεται τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν ἀριθμητικὴν, ἔπρεπε νὰ μανθάνῃ καὶ τὴν ἐργατικὴν καὶ ἀποταμιευτικὴν. Αἱ δύο αὗται ὁδηγοῦσιν εἰς τὴν οἰκονομικὴν τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν εὐεξίαν. Ὑπὸ δὲ τὴν αἰγίδα αὐτῶν ἢ μεταξὺ κεφαλαιούχων καὶ ἐργατῶν ἐχθρότης ἐξασθενεῖ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὅσος δέδοται εἰς τὴν δύναμιν τοῦ οἰκονομικοῦ φωτισμοῦ τῶν ἀνθρώπων. Ἐργασία καὶ οἰκονομία, ἰδοὺ δύο βάσεις αἰώνιαι· «ἐὰν τις εἴπῃ ὑμῖν, λέγει ὁ Φραγκλῆνος, ὅτι δύνασθε νὰ πλουτίσητε ἄλλως πῶς ἢ διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οἰκονομίας, δυσπιστεῖτε πρὸς τοὺς λόγους του: εἶναι δηλητήριον.»

Ἐὰν ἐπρόκειτο θεωρητικῶς νὰ πραγματευθῇ τις περὶ τῶν ἀγαθῶν ἀποτελεσμάτων τῆς φιλοπονίας καὶ τῆς οἰκονομίας, τὸ ἔργον θὰ ἦτο πρόχειρον εἰς τοὺς γνωρίζοντας τὴν τέχνην τοῦ γράφειν καὶ τοῦ ὁμιλεῖν. Ἡ τέχνη ἐν τούτοις τῆς διδασκαλίας, καὶ ἰδίως πρὸς τὰς μικρὰς ἡλικίας, ἔχει τι ἰδιαιτέρον. Πρέπει νὰ ἐνδύσῃ τις τὰς ἰδέας του δι' εἰκόνων, ἵνα ἐντυπώσῃ αὐτὰς ἐπὶ τῶν νεαρῶν ψυχῶν τῶν ἀκροατῶν του. Ἡ ἀπὸ παραδειγμάτων καὶ πρακτικῶν μαθημάτων μεταξὺ διδασκάλου καὶ μαθητοῦ πνευματικὴ κοινωνία εἶναι λοιπὸν πρῶτης ἀνάγκης μέθοδος, ὅπως τεθῇ εἰς ἐνέργειαν ἢ φαντασία τῶν παιδῶν καὶ συντελεσθῶσιν αἱ ἐπιθυμηταὶ εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῶν ἐντυπώσεις. Πρέπει ἡ οἰκονομία νὰ ἀνα-

πτύσσῃται εἰς τὰ ἀπλούστερα τοῦ κοινοῦ βίου ἔργα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν μαθητῶν, καὶ νὰ ἀποδεικνύωνται αἱ εὐ-ἀρεστοὶ ἢ ὀδυνηραὶ συνέπειαι διὰ τρόπου, ὅστις νὰ μὴ ἐξαλείφῃται μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς μνήμης. Ἀνάγκη λοιπὸν προηγουμένης μορφώσεως καταλλήλων διδασκάλων καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην, καθὼς καὶ ὑπὸ πολλὰς ἄλλας.

Ἡ οἰκονομικὴ διδασκαλία τοῦ λαοῦ εἶναι ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον προηγήθησαν τὰ μᾶλλον πεπολιτισμένα τῶν ἐθνῶν. Ἰνωστὴ εἶναι ἡ μεγίστη διάδοσις τῶν οἰκονομικῶν σχολείων ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐπίσης ἐν Βελγίῳ ἡ πρότυπος σχολὴ τοῦ Gand ἰδιαιτέρως ἀποβλέπει εἰς τὴν οἰκονομικὴν κατάρτισιν τῶν ἐξ αὐτῆς δημοτικῶν διδασκάλων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διὰ τῶν δημοτικῶν σχολείων διαδόσεως τῶν ἀρχῶν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας εἰς τὸν λαόν. Βεβαίως θὰ ἦτο μακρὸν νὰ ἐκθέσῃ τις τὰς διαφόρους διευθύνσεις τῆς διδασκαλίας ταύτης. Διὰ τοῦτο ἀρκοῦμαι ἀπλῶς εἰς σχε-διάγραμμά τι ἐπ' αὐτῶν.—Τί εἶναι τὸ κεφάλαιον; Ἔργασία ἀποτεταμιευμένη. Ποία εἶναι ἡ μοναδικὴ πηγή του; Ἡ οἰκονομία: Περιορισμὸς λοιπὸν τῶν ἐπιθυμιῶν, ὑποταγὴ τῶν παθῶν, ἐκπλήρωσις τῶν καθηκόντων πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, κατάπνιξις τῶν τεχνητῶν ἀνάγκων, τὰς ὁποίας δυστυχῶς ἢ διαφθορὰ εἰσάγει ὑπὸ τοσοῦτον ἐπαγωγὰ χρώματα, ἀνάπτυξις τῆς ἰδέας τῆς εὐθύνης, καλλι-ἐργεῖα τοῦ αἰσθήματος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς πεποιθήσεως εἰς ἑαυτὸν, ἐξήγησις τῶν σχέσεων τῆς πολιτείας πρὸς τὸ ἄτομον, ἀνάπτυξις τῆς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων ὑφισταμένης οἰκονομικῆς ἀλληλέγγυης, διαφώτισις τοῦ ἐν τῇ προαγωγῇ ὄλων περιεχομένου κοινωνικοῦ συμφέροντος, κλπ.

Ἡ καταπολέμησις τῶν παθῶν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὴν κυρίαν τῶν οἰκονομικῶν συμφορῶν βάσιν, πρέπει νὰ ἀρχίζῃ λίαν ἐνωρὶς, καθὼς καὶ ἡ βιομηχανικὴ τῶν νέων ἔργα-τῶν διεύθυνσις. Ὁ κ. Laurent ἐσύμβουλεψε τοὺς μαθητάς του, ἵνα ἐπισκέπτονται τὰ ἱχνογραφικὰ σχολεῖα ἐπὶ τῷ σκο-πῷ τῆς ἐν τῷ πνεύματι αὐτῶν ἀναπτύξεως καλλιτεχνικῶν

τάσεων, αἵτινες τοσοῦτον συμβάλλουσιν εἰς τὴν ἀξιοπρέ-πειαν τοῦ χαρακτήρος καὶ εἶναι συγχρόνως τόσον εὐαπό-κτητοὶ διὰ τῆς ὀράσεως. Περισσότερον δὲ νὰ ἀποδειχθῇ ἢ ἐν τῷ μέλλοντι τοῦ ἐργατικοῦ σταδίου ἐπιρροὴ τῆς τοιαύτης προπαρασκευῆς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν τελειότητα τῶν βιομηχα-νημάτων καὶ τὴν ἠθικὴν συγχρόνως καὶ πνευματικὴν ὑπε-ροχὴν τῶν ἐργαζομένων αὐτά.

Ἡ οἰκονομικὴ διδασκαλία δύναται νὰ ἀντλήσῃ ἐκ τῶν νεωτέρων προόδων τῆς βιωτικῆς μεγάλα μέσα εἰς ἁρμονι-κὴν τῶν κοινωνικῶν ἀποκατάστασιν. Ἡ ἐπὶ τῆς ζωῆς π. χ. ἀσφάλεια εἶναι οἰκονομικὸν ἐλατήριο, τοῦ ὁποίου αἱ ἐν Ἀγ-γλίᾳ μεγάλαι ὑπηρεσίαι εἶναι παντὸς λόγου ἀνώτεραι. Κα-θὼς λέγει ὁ κ. Le Play, ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἕκαστος βιομήχα-νος προνοεῖ περὶ τῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν ἄωρος θάνατος δὲν ἤθελε τῷ ἐπιτρέψῃ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰ τέκνα του. Ἡ δὲ πρόνοια αὕτη ἐνεργεῖται κατὰ διαφόρους τρόπους, ἐν οἷς διαπρέπει ὁ τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς. Ἡ διάδοσις τοῦ συ-στήματος τούτου ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐργατικῶν πληθυσμῶν ἀποτείνεται ἰδίως κατὰ τῆς ἐξαίφνης διασπορᾶς τῶν οικογε-νειῶν εἰς τὰς ὁδοὺς, ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν. Μέγα μέρος τῶν κοινωνικῶν δυσχερειῶν ὀφείλεται εἰς τὴν φυσικὴν ταύτην καταστροφὴν τοῦ βιωτικοῦ δράματος, κατὰ τῆς ὁποίας ἡ ἀσφαλιστικὴ πρόνοια ἔπρεπεν ἀπαντάχοῦ νὰ λαμβάνῃ τὰ δυνατὰ αὐτῆς μέτρα.

Ἐν γένει φρόνησις, τάξις καὶ οἰκονομία, ἠνωμένοι μετὰ τῆς πεφωτισμένης ἐργασίας καὶ τῆς περὶ τοῦ μέλλοντος προνοίας εἶναι προωρισμένοι εἰς τὴν τελικὴν τῶν κοινω-νικῶν διαμόρφωσιν. Καὶ ὅταν βλέπωμεν ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν μέσων τούτων σχηματίζουσι περιουσίας καὶ κοινω-νικὰς ὑπολήψεις, ἀρχίζοντες πολλάκις ἐκ τοῦ μηδενός, πρέπει νὰ πεισθῶμεν ὅτι ὅσον περισσότερο διαδίδονται αἱ περὶ τῶν μέσων τούτων ἰδέαι, τόσῳ θέλει ἀναπτυχθῆ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν δι' αὐτῶν ἀναβαινόντων τὴν κοινωνικὴν κλί-μακα.

ΚΙΝΗΣΙΣ ΝΑΥΤΙΑΙΑΣ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑΙ.

Ἡ παντελής ἔλλειψις ἐπισήμων καταστατικῶν πληροφοριῶν ἐν Τουρκία, ἀναγκάζει τὸν ἀσχολούμενον εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀριθμητικῶς παριστανομένων κοινωνικῶν γεγονότων, ἵνα, προκειμένου περὶ τῆς χώρας ταύτης, καταφεύγη εἰς πηγὰς, ὧν τὸ διαυγές δὲν εἶναι πάντοτε ἀναμφίβολον.

Ἐνεκα τῆς διοικητικῆς ταύτης περὶ τὴν Καταστατικὴν ὀλιγωρίας πληρεστάτη ἐπικρατεῖ ἐν Τουρκία ἄγνοια οὐ μόνον περὶ τῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ περὶ πάντων ἐν γένει τῶν στοιχείων τῶν ἀποτελοῦντων τὸ οἰκονομικὸν κεφάλαιον τοῦ τόπου, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων τῆς πρωτεύουσας, ὃν ἄλλοι μὲν, ὡς λ. χ. τὸ ἡμερολόγιον τῆς Γόθας, ὑπολογίζουσιν εἰς 400—500 000, ἄλλοι δὲ εἰς 900 000, καὶ ἄλλοι εἰς 1 200 000.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν κίνησιν τῆς ναυτιλίας, περὶ αὐτῆς τοῦλάχιστον εὐρίσκομεν πληροφορίας τινὰς ἐν τοῖς κατὰ τὸ 1871 δημοσιευθεῖσι πρακτικοῖς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Διεθνούς Ὑγειονομικοῦ Συμβουλίου καὶ ἐν ἐκθέσει τινὶ τοῦ αὐτοῦ Συμβουλίου, ἥτις ἐδημοσιεύθη τῷ 1873. Ἀλλὰ καὶ αἱ πληροφορίες αὗται, ἐκτὸς ὅτι περιορίζονται εἰς μόνην τὴν κίνησιν τῶν ἐτῶν 1859—1866 καὶ τοῦ 1872, παραλειπομένης ὀλοκλήρου τῆς ἐν τῷ μεταξύ ἐξαετίας, μόνον τὸν ἀριθμὸν τῶν κατάπλων καὶ τὸ ποσοῦν τῶν τόνων γνωστοποιούσιν, οὐδεμίαν δὲ ἐτέραν παρέχουσι διασάφησιν πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου φαινομένου.

Ἀπὸ τῆς 1 Μαρτίου 1872 μέχρι τῆς 28 Φεβρουαρίου 1873 κατέπλευσαν εἰς ἅπαντας τοὺς λιμένας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐξαιρουμένης τῆς Κωνσταντινου-

πόλεως, 207 375 σκάφη, χωρητικότητος ὁμοῦ τόνων 13 280 796, ἧτοι:

Ὀθωμανικά	174 354	τόνων	4 400 632
Ξένα	33 021	»	8 880 164.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σκαφῶν, 84 000 ἀνήκουσιν εἰς τὴν ὀθωμανικὴν σημαίαν, καὶ 16 000 εἰς τὰς ξένας· ὑπὸ τὴν ἔποψιν ὁμοῦ τῶν τόνων 67 000 ἀνήκουσιν εἰς τὰ ξένα πλοῖα καὶ 33 000 εἰς τὰ ὀθωμανικά. Τὰ ὀθωμανικά πλοῖα, μολονότι ἀριθμητικῶς ὑπέρτερα τῶν ξένων κατὰ 525 000, ὑπολείπονται ὁμοῦ αὐτῶν ὡς πρὸς τοὺς τόνους πλεόν τῶν 100 000. Ὡστε ἕνδεκα σχεδὸν ὀθωμανικά σκάφη ἐχρειάσθησαν, ὅπως ἐκτελέσωσιν ἐργασίαν ἴσην πρὸς ἓν ξένον. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι ἐκ τῶν ὀθωμανικῶν 148 375 σκάφη, 1 492 148 τόνων, ἦσαν ἀκτοπλοϊκά, τὰ δὲ κυρίως πλοῖα συμποσοῦνται εἰς 25 979, τόνων 2 908 484, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ σύγκρισις αὐτῶν πρὸς τὰ ξένα παρουσιάζει μεγίστην δυσαναλογίαν, τῆς μὲν χωρητικότητος τῶν ξένων οὔσης κατὰ μέσον ὄρον 269 τόνων δι' ἕκαστον πλοῖον, τῆς δὲ τῶν ὀθωμανικῶν μόνον 112 τόνων. Σημειωτέον δὲ, ὅτι μεταξὺ τῶν ὀθωμανικῶν συγκαταριθμοῦνται οὐ μόνον τὰ καθαρῶς Τουρκικά καὶ τὰ ὑπὸ τουρκικὴν σημαίαν πολυάριθμα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς σκάφη, ἀλλὰ καὶ τὰ Αἰγυπτιακά, τὰ Ρουμουνικά, τὰ Σερβικά καὶ τὰ Σαμικά.

Ἐὰν συγκρίνωμεν τὴν κίνησιν ταύτην τῆς ναυτιλίας πρὸς τὴν κατὰ δέκα ἔτη ἀρχαιοτέραν τοῦ 1862—63, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη συνεποσοῦτο εἰς 125 993 σκάφη, χωρητικότητος ὁμοῦ τόνων 5 105 714. Ἐν διαστήματι ἄρα δέκα ἐτῶν ἐπῆλθεν αὐξήσις κατὰ 65% ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πλοίων, καὶ κατὰ 160% ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῶν τόνων. Ἡ αὐξήσις αὕτη, τεκμήριον οὔσα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου, τούτέστι τῆς ὑλικῆς προόδου τοῦ τόπου, ἠκολούθησε τὴν ἐπομένην κατ' ἔτος πορείαν:

Ἔτη 1859—60,	Σκάφη	113 105,	Τόνοι	5 214 600
» 1860—61	»	117 447	»	5 666 742
» 1861—62	»	112 291	»	5 275 907
» 1862—63	»	125 993	»	5 405 714
» 1863—64	»	144 376	»	7 035 947
» 1864—65	»	143 190	»	8 634 093
» 1865—66	»	142 052	»	7 773 898

Ἡ ἐν τῇ ἐπταετεί ταύτῃ περιόδῳ κατὰ μέσον ὄρον ἐνιαυσία κίνησις περιλαμβάνει 128 360 σκάφη καὶ 6 368 700 τόνους, ὥστε τὸ 1872—73 ὑπερτερεῖ αὐτῆς κατὰ 79 000 σκάφη, ἤτοι κατὰ 62 % καὶ κατὰ 6 894 000 τόνους, ἤτοι κατὰ 108 %.

Ἡ παρατηρουμένη δυσαναλογία μεταξὺ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σκαφῶν καὶ τοῦ ποσοῦ τῶν τόνων (62 / ἀπέναντι 108 %) πηγάζει ἐκ τῆς σπουδαίας ἐκτάσεως, ἣν κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἔλαβεν ἡ ἀτμοπλοία μετὰ τῶν μεγαλειτέρας χωρητικότητος σκαφῶν αὐτῆς. Δυστυχῶς οὐδεμίαν εὐρίσκομεν καὶ περὶ τούτου ἀκριβῆ πληροφορίαν, συγκαταλεγόμενων ἀδιακρίτων ἐν τοῖς πίναξι τοῦ ὑγειονομίου τῶν ἀτμοκινήτων μετὰ τῶν ἰστιοφόρων. Ἐκτὸς δὲ τούτου οὔτε τὴν ἐθνικότητα τῶν ξένων πλοίων διασαφίζουσιν οὗτοι, ὅπως γνωσθῆ ἡ συμμετοχὴ ἐκάστης σημαίας ἐν τῇ κινήσει ταύτῃ.

Ἐνδεικτικώτεροι ὡς πρὸς αὐτὰ εἰσὶν οἱ πίνακες καθ' ἕνα ἀφορᾷ τὴν κίνησιν τοῦ λιμένος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καίτοι ἀφ' ἑτέρου καθυστεροῦσιν ὡς πρὸς τὴν ἀκριβειαν τοῦ ἀποτελέσματος, διότι συγκαταλέγουσι μετὰ τῶν ἀφορώντων τὴν Κωνσταντινούπολιν κατάπλων, καὶ τὰ ἀπλῶς προσεγγίσαντα αὐτὴν πλοῖα, τὰ προωρισμένα διὰ τὸν Δούναβιν καὶ τοὺς Ρωσικοὺς λιμένας τοῦ Βύξεινου. Τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τῆς 1 Μαρτίου 1872 μέχρι τῆς 28 Φεβρουαρίου 1873 κατέπλευσαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως 43 582 πλοῖα χωρητικότητος 4 878 518 τόνων, ἤτοι ἰστιοφόρα 39 907 τόνων 2 813 442, καὶ ἀτμοκίνητα 3 657 τόνων 2 065 076.

Ἡ κίνησις τοῦ λιμένος τούτου ἀπὸ τοῦ 1862 μέχρι τοῦ 1866 παρουσιάζει τὸ ἐξῆς ἀποτέλεσμα:

Ἔτη	Ἰστ. πλοῖα	Τόνοι	Ἀτμόπλ.	Τόνοι	Σύνολ. τόν.
1862—63	33645	2866006	1070	537819	3408825
1863—64	33503	2787416	1102	588770	3376186
1864—65	41059	3305503	1227	751435	4052938
1865—66	34579	3057909	1357	80805	3865966

Τουτέστι κατὰ μέσον ὄρον ἐτησίως

Πλοῖα	Τόνοι	Ἀτμόπλοια.	Τόνοι	Σύνολ. τόνων
35690	3003200	1489	671520	3674728.

Ἐπερτερεῖ ὅθεν ἡ κίνησις τοῦ 1872—73 τὴν τῆς ἀνωτέρω τετραετοῦς περιόδου ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν σκαφῶν κατὰ 18 0)0 καὶ ὡς πρὸς τὸ ποσοῦ τῶν τόνων κατὰ 33 0)0. Ἄλλ' ἡ ὑπεροχὴ τῆς χωρητικότητος ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ἀτμοκίνητα σκάφη, διότι τὰ ἰστιοφόρα καίτοι ἀριθμητικῶς ὑπέρτερα τῷ 1872—73 κατὰ 12 0)0, ὡς πρὸς τὴν χωρητικότητα ὁμως αὐτῶν καθυστεροῦσι τῆς τοῦ 1862—66 κατὰ 6 0)0. Τὰ ἀτμόπλοια ἀπ' ἐναντίας παρουσιάζουσιν αὐξήσιν κατὰ 2 486 σκάφη καὶ κατὰ 1 393 558 τόνους, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει ἐναργέστατα ὅτι ὁ ἀτμὸς τείνει καὶ ἐνταῦθα νὰ καταβάλλῃ τὸ ἰστίον.

Τὸ ἀνήκον μέρος εἰς τὴν ναυτιλίαν ἐκάστης ἐθνικότητος ἐν τῇ κινήσει ταύτῃ δεικνύει ὁ ἐπόμενος πίναξ:

Πλοῖα	Ἰστιοφόρα	Τόνων	Ἀτμοκίνητα	Τόνων	Σύνολον τόνων
Ἀγγλικά	629	208595	1750	1051528	1260177
Ὀθωμανικά	32697	831882	706	188543	1020425
Ἑλληνικά	3450	638962	18	2663	641625
Ἀυστριακά	755	284579	400	307100	591679
Ἰταλικά	1448	550262	148	35760	586022
Ρωσικά	546	152891	265	237946	390837
Γαλλικά	7	2118	306	167713	169831
Σουηδ. καὶ Νορβ.	218	76550	12	5407	84957
Γερμανικά	177	62160	4	3144	65304
Βελγικά	2	1127	36	36090	37217
Ὀλλανδικά	3	2106	23	20529	22635
Δανικά	1	550	7	5599	6149
Ἀμερικανικά	4	1660	—	—	1660
	39907	2813442	3675	2065076	4878518

ὑπὸ τὴν ἔποψιν ἔθεν τῶν τόνων, 26 0)0 ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν σημαίαν, 21 0)0 εἰς τὴν Τουρκικὴν, 13 0)0 εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, 12 0)0 εἰς τὴν Αὐστριακὴν, 12 0)0 εἰς τὴν Ἰταλικὴν, 8 0)0 εἰς τὴν Ῥωσικὴν, 3 $\frac{1}{2}$ 0)0 εἰς τὴν Γαλλικὴν, καὶ 4 $\frac{1}{2}$ 0)0 εἰς τὰς λοιπὰς σημαίας.

Ἀπὸ τοῦ 1862 μέχρι τοῦ 1866 αἱ ἀναλογίαι εἶχον ὡς ἑξῆς:

Πλοῖα	1862—63	1863—64	1864—65	1865—66
Ῥωμανικά	20 $\frac{1}{10}$	19 $\frac{1}{10}$	17 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{10}$	17 $\frac{1}{10}$
Ἑλληνικά	17 »	17 $\frac{1}{4}$ »	16 $\frac{1}{4}$ »	19 $\frac{1}{4}$ »
Ἰταλικά	15 $\frac{1}{2}$ »	15 $\frac{1}{4}$ »	18 $\frac{1}{2}$ »	18 $\frac{3}{4}$ »
Ἀγγλικά	15 »	15 $\frac{3}{4}$ »	15 »	13 $\frac{1}{2}$ »
Αὐστριακά	14 »	15 »	14 $\frac{1}{4}$ »	13 $\frac{1}{2}$ »
Ῥωσικά	7 »	7 »	7 »	7 »
Γαλλικά	4 »	5 »	5 »	5 $\frac{1}{4}$ »
Διάφορα	7 $\frac{1}{2}$ »	5 »	6 $\frac{1}{4}$ »	5 $\frac{3}{4}$ »

Μόνη λοιπὸν ἐξ ὄλων τῶν σημαίων ἡ Ἀγγλικὴ χάρις εἰς τὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς ἐν τῇ ἀτμοκινήτῳ ναυτιλίᾳ κατώρθωσεν ἐν βραχυτάτῳ διαστήματι, νὰ διπλασιάσῃ σχεδὸν τὴν ἐνέργειάν της, καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ κινήσει τοῦ λιμένος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἡ Ῥωμανικὴ ὁμοίως ναυτιλία, ἀπολύτως ἐξεταζομένη, παρουσιάζει ἐπίσης σπουδαιότητα αὐξήσιν, διότι ἐνῶ ἐν τῇ κινήσει τοῦ 1862—63 ἠρίθμει τόνους 673 535, ἐν τῇ τοῦ 1863—64 τόνους 637 573, ἐν τῇ τοῦ 1864—65 τόνους 711 245, καὶ ἐν τῇ τοῦ 1865—66 τόνους 654 190, ἀνεβιβάσθη ἐν τῇ κινήσει τοῦ 1872—73 εἰς τὸ ποσὸν 1 020 425 τόνων.

Ἡ φαινόμενη ἐλάττωσις ἐν ταῖς ἀναλογίαις τῶν πλείστων ἐκ τῶν λοιπῶν σημαίων δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ἀπολύτως. Ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἡ ἐν Τουρκίᾳ καθόλου τῆς ναυτιλίας κίνησις παρέστησεν αὐξήσιν κατὰ 33 τοῖς 0)0, δὲν ἠδυνήθησαν πᾶσαι αἱ μετ' αὐτῆς ἐμπορευόμεναι χῶραι νὰ λάβωσιν ἀνάλογον τῆς αὐξήσεως ταύτης μέρος. Ἐν τούτοις ἡ τάσις ὄλων εἰς ἀνάπτυξιν τῆς οἰκείας δραστηριότητος

εἶναι προφανῆς ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν τόνων καθ' ὅλην τὴν περίοδον 1862—66, ὡς προκύπτει ἐκ τοῦ ἐπομένου πίνακος:

	1862—66	1863—64	1864—65	1865—66
Σημαίαι	Τόνοι	Τόνοι	Τόνοι	Τόνοι
Ῥωμανικὴ	673535	637573	711245	654190
Ἑλληνικὴ	574529	596358	656664	741389
Ἰταλικὴ	527770	532304	749159	719456
Ἀγγλικὴ	512392	531424	604002	518097
Αὐστριακὴ	490187	500481	582275	515385
Ῥωσικὴ	2355 8	241505	282000	277426
Γαλλικὴ	141708	172103	197473	205803

Ἄρα γε ἡ παρηγορητικὴ αὐτὴ μεταξὺ τῶν διαφόρων σημαίων τάσις πρὸς ἀνάπτυξιν ἐξηκολούθησε πρὸς ὄλας καὶ ἐν ἔτει 1872—73; Πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ σημειώσωμεν τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Ἰταλικὴν, διότι ἀμφότεραι παριστῶσι σπουδαίας ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην καθυστερήσεις. Οὕτως ἡ μὲν Ἑλληνικὴ ἐν τῇ κινήσει τοῦ 1872—73 παρουσιάζει ἔλλειμα 99 764 τόνων ἀπέναντι τῆς τοῦ 1865—66· ἡ δὲ Ἰταλικὴ μείζονα ἐτι ἐλάττωσιν ὑπέστη, διότι ἐν ᾧ κατὰ τὸ 1864—65 ἠρίθμει τόνους 749 159 καὶ 719 456 κατὰ τὸ 1865—66, ἐν τῇ κινήσει τοῦ 1872—73 παρίσταται μόνον διὰ 586 022 τόνων.

Ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου τούτου εἶναι προφανῆς. Ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ἡ ταχύτης ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν πάσης ἐργασίας, ἡ ἰστιοφόρος ναυτιλία καθυστεροῦσα ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ταχύτητος, ἔπεται ὅτι θέλει ὑποχωρεῖ, καθ' ὅσον αὐξάνει ἡ ἀτμοκίνητος. Οἱ πρακτικώτατοι Ἀγγλοὶ ἐννοήσαντες ἐγκαίρως τὰ μεγάλα πλεονεκτήματα τοῦ ἀτμοῦ, ἐπεδόθησαν ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1870 εἰς ναυπήγησιν ἀτμοκινήτων. Ἡ ἰστιοφόρος αὐτῶν ναυτιλία, ἥτις συνέκειτο τῷ 1869 ἐκ πλοίων 35 538, χωρητικότητος ὁμοῦ τόνων 6 152 000, κατὰ τὸ 1873 ἠρίθμει μόνον 32 230 σκάφη τόνων 5 468 492, τούτέστιν ἐν διαστήματι τεσσάρων ἐτῶν ὑπέστη ἐλάττωσιν κατὰ 11 0)0. Ἀπ' ἐναντίας τὰ ἀτμοκί-

νητα τῶν Ἀγγλων ἐκ 3 549 τῶ 1869 τόνων 1 033 247, ἀνέρχονται κατὰ τὸ 1873 εἰς 4 595 τόνων 1 825 738, παρουσιάζοντα οὕτω αὐξήσιν κατὰ 76 0)0 ἐν διαστήματι τεσσάρων ἐτῶν. Ἐνῶ δὲ κατὰ τὸ 1869 ἐναυπηγήθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ ἱστιοφόρα χωρητικότητος 230 762 τόνων ἀπέναντι ἀτμοκινήτων χωρητικότητος 123 525 τόνων. ἔκτοτε ἡ ναυπήγησις τῶν μὲν ἱστιοφόρων ἐλαττοῦται μεγάλως περιοριζομένη εἰς τόνους 99 598 τῶ 1870, εἰς 56 545 τῶ 1871, εἰς 54 967 τῶ 1872 καὶ εἰς 88 532 τῶ 1873. τῶν δὲ ἀτμοκινήτων ἀπ' ἐναντίας αὐξάνει σπουδαίως, ναυπηγηθέντων τοιούτων τῶ 1870 μὲν 219 435 τόνων, τῶ 1871 δὲ 297 810, τῶ 1872 δὲ 438 004, τῶ 1873 δὲ 282 134, καὶ τοι ἐπικρατούσης τῆς κρίσεως τῶν γαιανθράκων καὶ τοῦ σιδήρου ὄντος λίαν ὑπερτετιμημένου.

Ἡ ἱστιοφόρος ναυτιλία βεβαίως δὲν θέλει ἐκλείψει, ἀλλὰ τῆς βασιλείας τῆς θαλάσσης ἀνηκούσης τοῦ λοιποῦ εἰς τὸν ἀτμόν, ἡ κατ' ἐξοχὴν ναυτικὴ Ἑλλάς δέον νὰ μιμηθῆ ἔγκαιρος τὸ παράδειγμα τῆς Ἀγγλίας, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὸ μέλλον τῆς ναυτιλίας τῆς.

Γ. ΑΘΗΝΟΥΠΟΛΙΤΗΣ.

ΠΕΡΙ

ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΚΡΑΤΗΣΕΩΣ.

Ὁ θεσμὸς τῆς προσωπικῆς κρατήσεως ἡγείρεν ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου οὐκ ὀλίγας ἀμφισβητήσεις περὶ τοῦ δικαίου καὶ χρησίμου αὐτοῦ. Ὡν λείψανον τῶν περὶ δουλείας ἀρχῶν τῶν ἀρχαίων κοινωνιῶν ἐπέζησεν τῆ δουλείᾳ, ἀπολέσας μὲν τὸν κατ' αὐτὴν ἄγριον καὶ σκληρὸν χαρακτήρα, διαπλασθεὶς δὲ συμφωνότερον πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ τὰς γενικὰς τῶν νομοθεσιῶν τάσεις. Χάρις εἰς τὴν

μεταβολὴν ταύτην ἡ προσωπικὴ κρατήσις διεσώθη ἐπὶ αἰῶνας ἐν τοῖς πλείστοις τῶν νεωτέρων ἐθνῶν, ἐξ ὧν παρέλαβεν αὐτὴν καὶ ὁ ἡμέτερος νομοθέτης.

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἥτις ἠθέλησε νὰ ἐξετάσῃ τὰ πάντα καὶ ἰδίως τὰ ἀναγόμενα εἰς τὸ δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν δίκαιον, ἀπεδοκίμασε καὶ τὴν προσωπικὴν κρατήσιν ὡς θεσμόν ἀπηρχαιωμένον, ἀδικὸν καὶ ἀνωφελεῖ. Ἐν τούτοις καταργηθέντος τούτου τῆ 9 Μαρτίου 1793, μετὰ τρία ἔτη ἐνδίδουσα ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἐμπορίου ἐπανήγαγεν αὐτὸν ἐκ νέου εἰς ἰσχύν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ προσωπικὴ κρατήσις ἐστηρίχθη μὲν πλείοτερον ἐν τῇ νομοθετικῇ τῶν ἐθνῶν ἀποκαταστάσει, ἐδοκίμασεν ὁμως ἀφ' ἑτέρου δεινὰς ἐκ μέρους τῆς ἐπιστήμης προσβολὰς. Διάσημοι δὲ συγγραφεῖς καὶ ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα ἐπὶ τοσοῦτον ἠλάττωσαν τὸ κράτος τοῦ θεσμοῦ τούτου, ὥστε ἡ κατάργησις του πρέπει νὰ θεωρηθῆ πλέον ὡς ἔργον τοῦ μετ' ὀλίγον μέλλοντος χρόνου κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς νεωτέρας ἐν Γαλλίᾳ πρακτικῆς, ἐν ἣ ἀπὸ ἐπτὰ ἤδη ἐτῶν καταργηθείσης ἐκ νέου τῆς προσωπικῆς κρατήσεως, δὲν προσέκοψαν ἐντεῦθεν τὰ μεγάλα τοῦ τόπου ἐμπορικὰ συμφέροντα.

Ἡ πηγὴ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως δὲν εἶναι μικρὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου σημασίας. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὅτε ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦν πάντοτε ἐλεύθερος καὶ δὲν εἶχε πάντοτε δικαιώματα, ἀλλ' ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀπλῶς ἀντικείμενον δικαιωμάτων, ἦν φυσικώτατον αὐτὸ τὸ πρόσωπον νὰ γίνηται μέσον ἐκτελέσεως τῶν ἰδίων ὑποχρεώσεων. Καθόσον ὁμως προβαίνει ὁ πολιτισμὸς, κατὰ τοσοῦτον ἡ θέσις τοῦ ἀναξιόχρεου ὀφειλέτου βελτιοῦται, ὡς δεικνύει ἡ σύγκρισις τῶν περὶ προσωπικῆς κρατήσεως διατάξεων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, Ῥωμαίων καὶ Γερμανῶν πρὸς τὰ παρὰ τοῖς νεωτέροις κρατοῦντα.

Ἐν Ῥώμῃ ὁ ὀφειλέτης, ὁ μὴ ἀποτίων τὸ χρέος αὐτοῦ, ἐφυλακίζετο ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπεδικάζετο ὡς κτῆμα, ἐὰν ἐγτὸς προθεσμίας τινος δὲν τὸν ἱκανοποιεῖ.

Εἶχε δὲ ὁ δανειστής τὸ δικαίωμα ἢ νὰ φονεύσῃ τὸν ἐπιδιχαζόμενον αὐτῷ ὀφειλέτην (ἐὰν δὲ ᾗσαν πλείονες δανεισταὶ ἠδύναντο νὰ διανείμωσι τὸ σῶμα του), ἢ νὰ ἐκποιήσῃ αὐτὸν ὡς δοῦλον, ἢ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ εἰς ἐργασίαν. Βραδύτερον ἐξέλιπε τὸ φοβερὸν δικαίωμα τῆς θανατώσεως καὶ τὸ τῆς ἐκποιήσεως, ἀλλ' εἶχε πάντοτε ὁ δανειστής τὸ δικαίωμα νὰ ὑποχρεῖ τὸν ὀφειλέτην εἰς ἐργασίαν· ἐννοεῖται δὲ κατὰ πόσον ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ ὁ ὀφειλέτης ᾗν ἐκτεθειμένος εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν. Ὑστερον δὲ οἱ πραιτωρες εἰσήγαγον τὴν συνήθειαν τοῦ νὰ παραδίδηται ἢ περυσία τοῦ ὀφειλέτου τῷ δανειστῇ πρὸς ἱκανοποίησιν. Μόλις δὲ ἐπὶ Καίσαρος ἢ Lex Julia εἰσήγαγε τὸ μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων διασωθὲν εὐεργέτημα τῆς παραχωρήσεως τῆς περιουσίας, καθ' ὃ ὁ ὀφειλέτης, ὁ κριθεὶς ἄξιος συγγνώμης, ἀπεφυλακίζετο ἐπὶ παραχωρήσει τοῖς δανεισταῖς τῆς περιουσίας αὐτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις παρομοία σχεδὸν ὑπῆρχεν αὐστηρότης περὶ τὴν πληρωμὴν τῶν χρεῶν, καταργηθεῖσα ὑπὸ Σόλωνος (ιδ. Πλουτάρ. Σολ. ιέ). Διεσώθη ἐν τούτοις ἢ διὰ τὰ ἐμπορικὰ καὶ τὰ πρὸς τὸ δημόσιον χρέη φυλάκισις μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Δημοσθένους (ιδ. λογ. τούτου πρὸς Φορμίωνα). Μόνον δὲ ὁ ναυτικῶς δανειζόμενος, ὁ ὑφαιρέσας τὸ ἐνέχυρον, ἐτιμωρεῖτο θανάτῳ (Δημοσθ. πρὸς Τιμοκράτην).

Ἡ ἀρχαία Γερμανικὴ νομοθεσία ἠκολούθησε τὰς αὐστηρότητας τῆς Ρωμαϊκῆς. Ὁ ὀφειλέτης ὁ μὴ ἀποτίων τὰ χρέη αὐτοῦ, ἐγίνετο δοῦλος τοῦ δανειστοῦ, ὅστις πιθανῶς εἶχε καὶ τὸ δικαίωμα νὰ φονεύσῃ αὐτόν· ἀρχαῖος δὲ τις Νορβηγικὸς νόμος ὠρίζεν, ὅτι ἐὰν ὁ ὀφειλέτης, δὲν ᾗθελε νὰ ἐργασθῇ, οἱ δὲ φίλοι αὐτοῦ δὲν τὸν ἐξηγόραζον πληρόντες τὸ χρέος, ὁ δανειστής ἠδύνατο νὰ προσαγάγῃ αὐτόν ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ καὶ νὰ κόψῃ αὐτὸς κατὰ τὸ δοκοῦν μέρος τι τοῦ σώματος.

Ἡ δυτικὴ ἐκκλησία εἰσήγαγε διὰ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ἠπιωτέρας διατάξεις, διότι ὁ πάππας Γρηγόριος ὁ Μέγας ἀπηγόρευσε τὴν φυλάκισιν διὰ πολιτικὰ χρέη (c. 2 X. de pi-

gnore). ἐν τούτοις ἠδύνατο διὰ ῥητῆς συμφωνίας ὁ ὀφειλέτης νὰ ὑποβληθῇ εἰς προσωπικὴν κράτησιν. Ὅτε δὲ κατίσχυσεν ἐν Γερμανίᾳ τὸ Ῥωμ. δίκαιον, ἢ χρήσις τῆς ἐκστάσεως τῶν ὑπαρχόντων παρὰ τοῦ ἀναξιόχρεου ὀφειλέτου ἀπήλλαττεν αὐτὸν τῆς προσωπικῆς κρατήσεως.

Ἡ διάδοσις τῶν ἀρχῶν τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἐπήνευχε τὸ κύριον τραῦμα κατὰ τοῦ περὶ προσωπικῆς κρατήσεως θεσμοῦ. Τῷ ὄντι ἐὰν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐλευθέρη καὶ ἀπαραβίαστος, ἐγκεῖται εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ὑψηλῆς ταύτης ἐννοίας ἢ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἐλευθερίας κοινωνικῆ καὶ τοῦ σώματος ἐξασφάλισις. Εἴτε περὶ δουλείας ὁ λόγος, εἴτε περὶ προσωπικῆς κρατήσεως, τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν καταπατεῖται· ἢ ἐλευθερία τοῦτέστι τοῦ προσώπου καὶ ἡ καθόλου πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ αὐτοῦ ἀποστολή. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διὰ τῆς ῥητῆς ἢ ὑπονοουμένης συμφωνίας προσωπικὴν κράτησιν, δὲν μεταβάλλεται ἐντεῦθεν ἡ δικαιολογικὴ φύσις τοῦ αἰωνίου νόμου. Εἶναι αὕτη ἐπίσης αὐστηρὰ καὶ πρὸς τὸν δίδοντα καὶ πρὸς τὸν λαμβάνοντα τὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλὰ λέγουσιν οἱ ὑπέρμαχοι τῆς προσωπικῆς κρατήσεως ὅτι αὕτη δὲν εἶναι ἀπόρροια τοιαύτης συμφωνίας, τὴν ὁποίαν κατὰ κανόνα πᾶσαι αἱ πεφωτισμένοι νομοθεσίαι ἀποκρούουσι. Τὴν προσωπικὴν κράτησιν ἐπιβάλλει ὁ νόμος ὡς μέσον πρὸς καταστολὴν πράξεων τινῶν, αἵτινες δὲν ἔχουσι μὲν πάντοτε τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀδικήματος εἶναι ὅμως πολλάκις ἐξίσου κατακριτέαι. Ἐντεῦθεν δὲ ὁ κ. Bathie ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ προσωπικὴ κράτησις δέον νὰ ἐπιβάλληται ὡς ποινὴ τις ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ εἰς τὸν δόλιον καὶ δύστροπον ὀφειλέτην. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ὅμως ταύτην χρήζει βελτιώσεως ἢ νομοθεσία, διότι πρέπει νὰ δοθῇ τῷ δικαστῇ ἐξουσία διακριτικὴ περὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ στοιχείου τοῦ δόλου. Ἡ ποινικὴ οὕτως ἐννοία τῆς προσωπικῆς κρατήσεως ἄνευ τοιαύτης προεξετάσεως εἶναι προφανῆς ἀτοπία. Δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι τις ἀναξιόχρεος, πρέπει νὰ ἀποδειχθῇ καὶ δόλιος, ἐὰν πρόκειται νὰ τιμωρηθῇ τὸ ἔγκλημα καὶ οὐχὶ ἡ ἀτυχία ἢ ἡ ἀπορία.

Ἀνεξαρτήτως τῆς τοιαύτης ιδέας τῆς ἐν τῇ προσωπικῇ κρατήσῃ ποινῆς ἢ οἰονεὶ ποινῆς, ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν ἢ ἠθικὴ ἐποψίς τοῦ κατ' αὐτὴν μέτρου, ἅμα ὑποθέσει τις δανειστάς μόνον ἐπὶ τοιαύτῃ ἀσφαλείᾳ δανείζοντας. Ἡ τοκογλυφία διὰ τοῦ φόβου τῆς προσωπικῆς κρατήσεως εἰσέρχεται εἰς τὰ τελευταῖα τῶν οἰκογενειακῶν περιουσιῶν ἴχνη. Τὰ δὲ πρὸς τοὺς νέους τοκογλυφικὰ δάνεια ἀνθρώπων διεγερόντων τὰ πάθη τῆς ἀπειρίας ἐπὶ κερδοσκοπία, ἀποτελοῦσι μέγα ἐν τῇ ἠθικῇ ἐπιχείρημα κατὰ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως, ἐνόσιον ὁ νόμος ἐπιτρέπει ταύτην ἀπλῶς καὶ μόνον ἕνεκα τοῦ τύπου τῆς συναλλαγματικῆς.

Ἐξετάσαμεν τὴν προσωπικὴν κράτησιν ὑπὸ τὴν ἐποψίν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἠθικῆς· ἐξετάσωμεν ἤδη αὐτὴν καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψίν τοῦ ὠφελίμου, εἰ καὶ ὀρθῶς ὁ Pass' παρετήρησεν, ὅτι ὁ λόγος τοῦ ὠφελίμου δὲν δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὸ ἄδικον αὐτῆς. Κατὰ πρῶτον λόγον φαίνεται ὡς ὠφέλιμος πρὸς τοὺς δανειστάς ἢ προσωπικὴ κράτησις. Ἐὰν ὅμως ἐξαιρέσωμεν τοὺς προμνησθέντας πονηροὺς δανειστάς, οἱ λοιποὶ οὐ μόνον ὑποβάλλονται εἰς νέας δαπάνας διὰ τὴν ἐν τῇ φυλακῇ συντήρησιν τοῦ ὀφειλέτου αὐτῶν, ἀλλὰ συγχρόνως κατασκευάζουσιν αὐτὸν καὶ μᾶλλον ἀνίκανον νὰ τοὺς ἱκανοποιήσῃ, διότι τὸν καταδικάζουσιν εἰς ἀργίαν. Ἡ ἐποψίς δὲ αὐτῆ ὡς πρὸς τὸ σύνολον τῶν ὀφειλετῶν ἀποτελεῖ οὐσιωδῶς κοινωνικὸν δυστύχημα, ἅμα ὑποθέσει τις ὅτι σπουδαία κατὰ το μᾶλλον καὶ ἥττον παραγωγικὴ δύναμις σταματᾷ ἐντὸς τῶν τοίχων τῆς διὰ χρέη πολιτικῆς φυλακῆς. Τινὲς ὅμως ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ προσωπικὴ κράτησις παρέχει πίστιν εἰς τοὺς ἀπόρους, οἵτινες δὲν δύνανται κατὰ τὴν σύμβασιν νὰ προσενέγκωσιν εἰς τὸν δανειστὴν πραγματικὴν ἢ νὰ τινα ἀσφάλειαν. Καὶ ἀληθεύει μὲν ὅτι ἡ προσωπικὴ κράτησις εὐκολύνει τὴν πίστιν εἰς τὸν, οὕτως εἰπεῖν, ἐνεχυράζοντα τὸ σῶμα ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἡ πηγὴ αὕτη ἐστὶν ἐπὶ τέλους ὀλεθρία καὶ ἀναξία σπουδαίου νομοθέτου. «Ὁ ἐργάτης, ὅστις θέλει νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς μισθώσεως τῆς ἐργασίας του (λέγει ὁ Jules Simon), κατὰ πρῶτον ζητεῖ συνδρομὰς,

ὑστερον δὲ δανείζεται, ὅταν δύναται νὰ προσενέγκῃ ὡς πραγματικὴν μὲν ἀσφάλειαν τὴν ἤδη συναθροισθεῖσαν ἀξίαν, ὡς ἠθικὴν δὲ τινα ἐγγύησιν τὴν δύναμιν τοῦ ἀποταμιεύειν, ἣν ἀπέκτησεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν στερήσεων καὶ τῶν πειρασμῶν. Εἰς τί χρησιμεύει ἐνταῦθα τὸ φάσμα τῆς προσωπικῆς κρατήσεως μεταξὺ τοῦ τιμίου ἐργάτου, τοῦ ἐπὶ καλῇ πίστει δανειζομένου, καὶ τοῦ τιμίου κεφαλαιούχου, ὅστις δίδωσιν αὐτὸς δεῖγμα ἐμπιστοσύνης; Μένει ὁ ἀπορος· ἀλλ' ὁ ἀπορος δανείζεται κατὰ τὰς νομίμους διατυπώσεις, ἵνα ἀγοράσῃ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον. Τί ἐλπίζει νὰ ἐπιχειρήσῃ, ὅπως ἀπαλλαγῇ τοῦ χρέους αὐτοῦ; Μήπως ὁ δανειστής του ἔχει πλείονας ἐλπίδας; Ὁ θεοδότης καὶ ἐάν στραφῇ τις, αἱ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας κερδοσκοπία αὐταὶ ὑποκρύπτουσι εἰρωνίαν τινα ἢ τὴν ἐλπίδα εἰρωνίας.» Ἡ ζῶηρά αὕτη εἰκὼν δεικνύει ὅτι ὁ πένης ὀφειλέτης οὐδὲν κερδαίνει διὰ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως.

Ἐν γένει ὑπὸ κοινωνικὴν ὡς καὶ ἐμπορικὴν ἰδίως ἐποψίν εἶναι θεωρία πεπλανημένη, ὅτι ἡ πίστις ἀνευ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως τρέχει τὸν κίνδυνον τῆς καταστροφῆς. Ἡ ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ ἐπταετίας πρακτικὴ ἀποδεικνύει τρανῶς τὸ ἐναντίον. Καὶ ἀληθῶς τὴν πίστιν δὲν διατηρεῖ ἡ προσωπικὴ κράτησις, ἀλλ' ἡ ἀμοιβαία ὑπόληψις, ἡ ἠθικότης καὶ ἡ ἐνεκεν αὐτῆς ἀκριβῆς ἐκπλήρωσις τῶν ὑποχρεώσεων. Ταῦτα δὲ ἐπιτύγγάζονται διὰ τῆς ἠθικῆς καὶ δικαιολογικῆς ἀναπτύξεως τῶν πολιτῶν καὶ οὐχὶ διὰ τῆς προσωπικῆς κρατήσεως. Ὁ ἐμπορος δανείζων οὐδέποτε σχεδὸν ἀφορᾷ εἰς τὸ δαπανηρὸν μέσον τῆς προσωπικῆς κρατήσεως, ἐὰν δὲ περιπέσῃ εἰς πλάνην τινα κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις, θεωρεῖ ὡς καθαρὰν ἀπώλειαν, καθὰ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Batsbie, τὸν ἀτυχῆ ἀποδειχθέντα δανεισμὸν τῶν χρημάτων αὐτοῦ. Ὡστε ἡ ἀπουσία τῆς προσωπικῆς κρατήσεως θέλει καταστήσει μᾶλλον περιεσκεμμένην τὴν ποικίλην τῶν δανειστῶν τάξιν.

Ἐὰν ἤδη ἐξετάσωμεν τὰ ἐκ τῆς καταστατικῆς διδόμενα, βλέπομεν, ὅτι οὐδαμῶς ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῶν ἡ ὑποτιθε-

μένη ὑπὸ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς προσωπικῆς κρατήσεως ἀπὸ ταύτης ἐξάρτησις τῆς ἐμπορικῆς πίστεως. Ἐν γένει ἀπανταχοῦ ἡ πλειοψηφία τῶν διὰ χρέη φυλακισομένων δὲν ἀνήκει εἰς τὴν κυρίως ἐμπορικὴν τάξιν. Κατὰ τὸν Ch. Coquelin, ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ κ. de Chabrol, ἐν Παρισίοις ἐπὶ δεκαετίαν (1817—1827) σχεδὸν ὅλοι οἱ ἐν τῇ Sainte P. lagie πεφυλακισμένοι δὲν ἦσαν ἔμποροι· κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Rossi, τῷ 1828 ὑπῆρχον ἐν τῇ αὐτῇ φυλακῇ 103 μὴ ἔμποροι, 17 ἔμποροι καὶ 129 βιομήχανοι (οὕτως ἀποκαλοῦνται οἱ ἐξασκοῦντες μικρά τινα βιοποριστικὰ ἐπιτηδεύματα, οἷον ὑπηρέται, ἐργάται, χειρωνάκτες κλπ.).

Καὶ ἀληθεύει μὲν ὅτι πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ ὑπολογισθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ φόβου τῆς προσωπικῆς κρατήσεως, προσφυστάτα ὅμως παρετηρήθη, ὅτι ἂν ἔμπορός τις ἀδυνατῇ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποχρεώσεις αὐτοῦ, κηρύττεται ἐν καταστάσει πτωχεύσεως· καὶ εἰ μὲν ἐνήργησε δολίως, τιμωρεῖται ποινικῶς ὡς χρεωκόπος, εἰ δὲ ἡ πτώχευσις ὑπῆρξε πάντῃ ἀναίτιος, πάλιν ἀπαλλάσσεται τῆς προσωπικῆς κρατήσεως ὡς ἐπιτοπολὺ μετὰ τῶν δανειστῶν συμβιβαζόμενος. Ἐκ τῆς καταστατικῆς δὲ γνωστὸν, ὅτι αἱ πλεῖσται πτωχεύσεις ἀπολήγουσιν εἰς τοιοῦτους συμβιβασμούς. Ὡστε καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον αὐτὸ δὲν φαίνεται παρέχουσα ἡ προσωπικὴ κράτησις τὰς ὑπηρεσίας, ἃς ἀξιοῦσιν οἱ ὑπερασπισταὶ αὐτῆς.

Μένει τοιουτοτρόπως τελευταῖον καταφύγιον διὰ τὴν προσωπικὴν κράτησιν ἡ ἀποστολὴ αὐτῆς ὡς συντηρητικοῦ ἢ ἐξαναγκαστικοῦ κατὰ τῶν ἀλλοδαπῶν μέτρου. Ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ δὲν δύναται τις ἐλλόγως νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸ ἄτοπον θεσμοῦ ἀντικειμένου προφανῶς εἰς τὴν νεωτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ διεθνoῦς δικαίου καὶ εἰς τὴν τῶν πεπολιτισμένων ἐν γένει ἐθνῶν ὁσημέραι τελειοποιουμένην πρὸς ἀλληλα ἐπιμιξίαν.

Γ. ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΛΕΥΡΟΠΟΙΙΑ.

Ἡ μέθοδος τῆς ἐν μέσῳ λίθων τριβῆς τῶν δημητριακῶν καρπῶν πρὸς παραγωγὴν ἀλεύρων εἶναι ἀρχαιοτάτη, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν μύλων τοῦ Ὀμήρου. Φαίνεται ὅτι ἡ βιομηχανία αὕτη ἦτο κληρὸς τῆς γυναικός, τὸν ὁποῖον ἀπαντῶμεν μέχρι τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κερκυραίου ἀμεγαλήτορος Ἀλκινόοιο, ἐν οἷς «πεντήκοντα δμῶαι γυναῖκες ἀλετρεύουσι, μύλης ἐπὶ, μῆλοπα καρπὸν», καὶ τοῦ Ἰθακησίου «ποιμένος λαῶν», ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ὁποῖου «αἱ μύλαι εἶατο, τῆσιν δώδεκα πᾶσαι ἐπερρώνοντο γυναῖκες ἄλφιτα τεύχουσαι καὶ ἀλείατα, μυελὸν ἀνδρῶν.» (Ὀδ. Η. 103 καὶ Υ. 106). Ἐὰν πρὸς τὴν γυναικεῖαν ταύτην εἰκόνα προσθέσωμεν καὶ τὴν δουλικὴν τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος ἀνάπτυξιν, ἔχομεν πλήρη τὴν ἐννοίαν τῆς πρώτης ἀλεστικῆς βιομηχανίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὡς ἱστορικὴ μόνον λεπτομέρεια ἀνήκει καὶ ἡ ἐποψις τῆς ποινῆς, καθὼς π. χ. ὅταν ἐν Ρώμῃ ὁ ποιητὴς Πλαῦτος ἐπλήρωνε τοὺς εὐφρεῖς σαρκασμούς του διὰ τοῦ ἰδρωτός, εἰς ὃν τὸν ὑπέβαλλεν ὁ βαρὺς τῆς φυλακῆς χειρόμυλος.

Ἡ ὑποταγὴ τῶν κτηνῶν εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μεταγενεστέρα τῆς ὑποταγῆς τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο μετὰ τοὺς χειρομύλους ἐπονται οἱ δι' ὑποζυγίων κινούμενοι. Τὸ σχῆμα αὐτῶν, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τοῦ ἐν Πομπηίᾳ ἀνασκαφέντος ὄνομυλου, ἦτο κωνικόν, ὥστε τὸ στρεφόμενον ἐντὸς τοῦ κοίλου ἔμβολον ἐνήργει τὴν τριβὴν ἐπὶ μείζονος κατὰ πολὺ ἐπιφανείας τῆς τῶν παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει. Ἡ χρῆσις τοῦ ὕδατος εἰς κίνησιν τῆς ἀλεστικῆς βιομηχανίας συνδέεται πρὸς τὴν βαθμιαίαν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν ἐμφύχων δυνάμεων εἰς τὰς ἀψύχους. Σπουδαῖα ἔχνη ὑδρομύλων ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ μεταβατικῇ ἐκείνῃ περιόδῳ τοῦ ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ὁποίαν ἀμέσως

ἐπηκολούθησαν αἱ Ῥωμαϊκαὶ τύχαι, ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ὁποίου αἱ στρατιωτικαὶ ἐν Ἰταλίᾳ κινήσεις συνδέονται πρὸς τὴν εὐρυτέραν τῶν ὑδρομύλων διάδοσιν. Ἡ ἐφεύρεσις τῶν ἀνεμομύλων ἀνήκει ἐπίσης εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην, ἐξ ἧς διὰ τῶν μεγάλων τοῦ 14^{ου} αἰῶνος θρησκευτικῶν μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας μετακινήσεων μετεβιβάσθη εἰς τὴν Δύσιν, ἵνα κατὰ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα ὑποστῇ τὴν τελειότεραν ἀνάπτυξιν ἢ ἀνεμαλεστικὴ ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς Γερμανικῆς καὶ ἰδίως τῆς Ὀλλανδικῆς βιομηχανίας, κατόπιν τῆς ὁποίας ἐν τῷ προκειμένῳ τῆς ἐργασίας κλάδῳ ἡ Ἀγγλικὴ βιομηχανία συνετέλεσε τὴν μεγίστην τῶν οἰκονομικῶν ἐπαναστάσεων, ἐννοῶ τὴν διὰ τοῦ ἀτμοῦ, ὅστις ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀλευρομύλων μετὰ τῆς αὐτῆς εὐπειθείας, τὴν ὁποίαν ἀπανταχοῦ ἐπεδείξατο ὁ μαθητὴς οὗτος τοῦ Ἡφαίστου.

Ἡ μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως διαμοίρασις αὕτη τῶν πηγῶν τῆς ἀλεστικῆς βιομηχανίας ἔχει ἱστορικὴν μόνον ἀξίαν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξάσκησιν τῶν διαφόρων μεθόδων δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ διὰ τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως εἶναι ἐντελῶς νῦν ἐγκαταλελειμένη παρ' ἡμῖν, διότι ἀνευρίσκομεν αὐτὴν ἐν χρήσει κατὰ τινὰς ὀπισθοδρομικὰς κοινότητας, ὡς π. χ. ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς εἰδους γαλακτωδῶν τροφῶν, ἐν αἷς ὁ χειρόμυλος θεωρεῖται ὡς ἀναπόφευκτος. Ἡ διὰ κτηνῶν κινήσις τῶν μύλων ἀνήκει μᾶλλον εἰς τοὺς πυκνοὺς ἀστικούς πληθυσμοὺς καὶ συνδυάζεται πρὸς τὴν ἔλλειψιν τῆς δυνάμεως τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἀνέμου, τῶν ὁποίων ἡ ἀφθονία δίδει ἐτέραν διεύθυνσιν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν κτηνῶν. Καὶ ἡ περίπτωσις δὲ τῶν νεωτέρων κατὰ τοὺς ἵππομύλους μηχανισμῶν δὲν παρεμβάλλει μικρὰς δυσκολίας εἰς τὴν μεγάλην αὐτῶν ἐπίδοσιν ἐν τοῖς μεσογείοις τῶν Ἀνατολικῶν χωρῶν.

Οἱ ὑδρόμυλοι φυσικῶ τῷ λόγῳ ἀναπτύσσονται ἐν οἷς τόποις ὑπάρχει ἀφθονία ρέοντος ὕδατος, τοῦ ὁποίου ἐτέρωθεν τὴν δυνάμιν δὲν πρέπει γὰρ ἐκλάβωμεν ὡς ἀπεριόριστον

καὶ ἀπλῶς ἐξηρητημένην ἐκ τῆς παρατάσεως τῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους. Ὅπωςδὴποτε ὑπελογίσθησαν ἐν Berg εἰς ῥεῦμα ὕδατος ἐκτάσεως 24 ὥρῶν καταστήματα 4 χιλ. ἵππων δυνάμεως· καθόλου δὲ τῷ 1827 ὑπῆρχον ὑδρόμυλοι ἐν Γαλλίᾳ μὲν δυνάμεως 3 000 000 ἀνθρώπων, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ 12 000 000. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὀλιγώτερον ἐκ φύσεως πεπροικισμένα εἰς ὕδωρ καὶ πλειότερον εἰς ἀνεμον. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ ἐπικράτησις τῆς παρ' ἡμῖν ἀνεμαλεστικῆς μᾶλλον ἐν ταῖς νήσοις καὶ παρὰ ταῖς ἀκταῖς ἢ ἐν τοῖς μεσογείοις, τὰ ὁποῖα καὶ ὑπὸ διεθνῆ ἔτι ἐποψιν δὲν ὑπῆρχον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν ἐκ τῆς Εὐρώπης, δίκην παλιρροίας, βιομηχανικῶν μεταναστεύσεων, ἐπομένως καὶ τῆς τελειοποιημένης ἀνεμαλεστικῆς. Ἡ τοπικὴ αὐτῆς ἀνάπτυξις εἶναι ἀκριβῶς ἀνάλογος πρὸς τὰ ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις, τῶν ὁποίων τὰ παρὰ τὰς μεγάλας πεδιάδας ἢ τοὺς εὐρεῖς πόντους ὑψώματα διακοσμοῦνται γραφικῶς ὑπὸ ἀνεμομύλων. Τοιουτοτρόπως τῷ 1827 ὑπελογίζοντο οὗτοι ἐν Ἀγγλίᾳ μὲν εἰς 240 000 ἀνθρώπων δύναμιν, ἐν Γαλλίᾳ δὲ εἰς 253 000, ἐν Πρωσσίᾳ δὲ εἰς 445 000.

Ἡ καλλιέργεια τῶν ἀτμομύλων κατὰ πρώτην ἐποψιν προϋποθέτει τὰς φυσικὰς ἐκείνας εἰς ἀνθρακα προμηθείας, καθ' ἃς τοσοῦτον ἢ Ἀγγλίᾳ προίσταται τῶν λοιπῶν ἐθνῶν. Ἐν τούτοις δὲν εἶναι μικρὰ ἡ ἐννοία καὶ τοῦ ἀλεσθησομένου προϊόντος. Τοιουτοτρόπως ἡ ἀφθονία τοῦ Ἀγγλικοῦ ἀνθρακος δὲν ἐμποδίζει τὴν μεγάλην δημοκρατίαν τῆς Ἀμερικῆς ἵνα ἀποστέλῃ εἰς ἄλευρον τοὺς δημητριακοὺς καρπούς τῆς εἰς Ἀγγλίαν. Βεβαίως τόποι, οἵτινες ἔχουσιν ἀνάγκην τοῦ Ἀγγλικοῦ ἀνθρακος, εἶναι βεβιασμένοι νὰ σταθμίσωσι τὸ βᾶρος αὐτοῦ δις καὶ τρίς ἐπὶ τῆς πλάστιγγος τοῦ ναύλου, χωρὶς νὰ λησμονήσωσι τὴν ἐπανάληψιν τῆς σταθμίσεως καὶ ἐπὶ τῶν εἰς ἀντάλλαγμα δοθησομένων ἀλεύρων. Ἡ ἐποψὶς αὕτη ἀποτελεῖ τὸ ἀδύνατον μέρος τῆς Ἀνατολικῆς ἀνεμαλεστικῆς, καθόσον ἡ ἀνθρακοφόρος τῆς χώρας καλλιέργεια διατελεῖ ἔτι ἐν σπαρτάσι. Εἶναι ὅμως τοσαύτη ἡ παραγωγικὴ τοῦ ἀτμομύ-

λου δύναμις, ὥστε καὶ ὑποτιθεμένου ὅτι ὁ πολλαχοῦ ἐγ-
χώριος φαιάνθραξ ἀσθενῶς μόνον δύναται νὰ συντρέξῃ τὴν
ἐκ τῆς Δύσεως εἰσκομιζομένην τελειότεραν καύσιμον ὕλην,
πάλιν σπουδαιότατον διασώζεται συμφέρον εἰς περαιτέρω
διάδοσιν τῆς νεωτάτης μεθόδου, τῆς ὁποίας ἐκτὸς προη-
γουμένων τινῶν ἀτυχῶν τὸ πλεῖστον δοκιμῶν ἢ κυρία ἐν
τῇ Ἀνατολῇ (Κωνσταντινούπολις, Θεσσαλονίκη, Γαλάζιον,
— Ἀθήναι, Σύρος, Πειραιεύς) ἐμφάνισις χρονολογεῖται ἀπὸ
τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ὅστις διὰ τῆς κινήσεως τῶν με-
γάλων αὐτοῦ πολιτικῶν, ἐμπορικῶν καὶ στρατιωτικῶν συμ-
φερόντων ἀπετέλεσεν ἐν τοῖς ἡμετέροις τόποις τὴν ἀρχὴν
ιδιαιτέρας οἰκονομικῆς περιόδου, τῆς ὁποίας τὴν ἐν ἔτει
1873 ἀνάπτυξιν ἐν τῇ προκειμένῃ τῆς ἀτμοκινήτου ἀλευ-
ροποιίας ἐννοία μαρτυρεῖ ἢ ἐν Αἰγύπτῳ Καταστατικῇ ἀπὸ
58 βιομηχανικῶν (κυρίων καὶ βοηθητικῶν) τοῦ τόπου κα-
ταστημάτων.

Ἐν γένει ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν μεταξὺ τῶν ἐκτεθει-
σῶν πέντε ἀλεστικῶν δυνάμεων, ἢτοι τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ
κτήνους, τοῦ ὕδατος, τοῦ ἀνέμου καὶ τοῦ ἀτμοῦ, ὑπάρχουσι
σταθεραὶ τινες ἀναλογίαι, ὅσον ἀφορᾷ τὴν παραγωγικὴν δα-
πάνην καὶ τὸ ἐπ' αὐτῇ συντελούμενον προϊόν. Ἐνῶ ἐκείνη
καταπίπτει ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν δευτέραν μετάβασιν
τῆς ἀλεστικῆς βιομηχανίας καὶ ἀπὸ τῆς τρίτης εἰς τὴν τε-
τάρτην, ἔρχεται ἢ ἀτμοκίνητος ἢ δαπανηροτέρα πασῶν,
μέχρις οὗ τὸ μέγα ζήτημα τοῦ ἀνθρακοφόρου τῆς γῆς ἀ-
ποταμιεύματος συμπληρώσει καὶ ταύτης τὴν ὑποχώρησιν
διὰ τῆς ἀνακαλύψεως ἐτέρας κινητικῆς δυνάμεως εὐθηνότε-
ρας, ὡς π. χ. τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν διατελοῦντος ἠλεκτρισμοῦ.
Ἡ δὲ ἐννοία τοῦ προϊόντος ἀκολουθεῖ ἰδιαιτέραν ἀνάπτυξιν,
διότι ὁποία εἶναι ἢ ἀποτελεσματικότης τῶν βραχιόνων τοῦ
ἀλέθοντος δούλου, συγκρινομένη πρὸς τὴν τοῦ ἵππου καὶ
ταύτης σχετικῶς πρὸς τὴν τοῦ ὕδατος! Εἰς τὴν κλίμακα
ταύτην θὰ εὐρίσκετο ἀνωτέρα ἢ βαθμὶς τοῦ ἀνέμου, ἐὰν
αἱ ἰδιοτροπίαί τῶν ρευμάτων του δὲν κατεδίκαζον τὴν ἐπ'
αὐτῆς ἀλεστικὴν ἐναλλάξ εἰς ἀργίαν ἢ αἰφνιδίαν φθοράν.

Τέλος ἐπὶ κορυφῆς παρίσταται ὁ ἀτμός, ἵνα διὰ τῆς μεγά-
λης τελεσιουργοῦ αὐτοῦ ἰσχύος ἀποτελέσῃ τὴν κυρίαν βά-
σιν τῆς συντηρήσεως τῶν ὁσημέραι συμπυκνουμένων ἀν-
θρωπίνων πληθυσμῶν. Ὅποια τῶ ὄντι διαφορὰ μεταξὺ τοῦ
Ὀμηρικοῦ χειρομύλου καὶ τῆς τεραστίας δυνάμεως τοῦ κα-
θ' ἡμᾶς ἀτμομύλου!

Ἡ ἐπὶ τῆς ἀλευροποιίας νομοθετικὴ τῶν ἐθνῶν ἀνάπτυ-
ξις δὲν εἶναι ἀπαντάχοῦ σύμφωνος. Ἐνδιαφέρει ἐν τούτοις
ἡμᾶς μᾶλλον ἢ ἐξέτασις τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἰσχυόντων,
μεταξὺ τῶν ὁποίων ἢ Ἑλλάς καὶ ἢ Τουρκία κατέχουσι τὰ
δύο ἄκρα. Ἐν τῇ πρώτῃ τὰ εἰσαγόμενα σιτάλευρα ἀπὸ 5
λεπτῶν κατ' ὄκλαν τῷ 1867 ἐπεβαρύνθησαν τῷ 1873 δι' 7
λεπ. ἐπομένως λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν κατὰ μέσον
ὄρον συνηθεστέρων ἀξιῶν, τὰ ἄλευρα τῆς ἀλλοδαπῆς ἐπι-
βαρύνονται ἀπέναντι τῶν ἡμετέρων διὰ τελωνιακοῦ δασμοῦ
11—14 τοῖς % ἢ. Ἀλλ' ἢ προστατευτικὴ αὕτη κατὰ τὴν
Ἑλληνικὴν ἀλευροποιίαν ἐννοία, τῆς ὁποίας ὁ κυρίως χα-
ρακτήρ συμπληροῦται διὰ τῆς σμικρότητος τοῦ ἐπὶ τῶν
εἰσαγομένων ἀκατεργάστων σίτων τελωνιακοῦ δασμοῦ 2
λεπτῶν κατ' ὄκλαν, ἔλαβε εὐρυτέραν ἐτι ἀνάπτυξιν διὰ τοῦ
συστήματος τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ δασμοῦ τούτου κατὰ τὴν
ἐξαγωγὴν τῶν εἰς ἄλευρα καὶ παντὸς εἶδους ζυμαρικὰ ἢ
δίπυρα μεταποιουμένων ἐν Ἑλλάδι ἀλλοδαπῶν σίτων. Πε-
ριπλέον καὶ οἱ ἰθαγενεῖς ἐτι σίτοι ἀπαλάσσονται παντὸς
φόρου δημοτικοῦ, μωλικοῦ καὶ πορθμικοῦ, ὅταν πρόκειται
νὰ ἀλεσθῶσιν ἀπλῶς ἐν ἐτέρᾳ δημοτικῇ περιφερείᾳ (νομ.
27 Μαΐου 1871 καὶ 26 Αὐγ. 1873).

Ἐν γένει τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα ἐξασφαλίζονται ἐν
Ἑλλάδι ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὰ ἄλευρα, εἰς μόνους τοὺς τόπους
ἐν οἷς ὑπάρχουσι ἀτμοκίνητοι ἀλευρόμυλοι, ὅσον δὲ ἀφορᾷ
τὰ λοιπὰ εἰς ζύμην προϊόντα, δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς περὶ τὴν
κινουσαν δύναμιν περιορισμός. Ἡ δύνατο ἐν τούτοις νὰ πα-
ρατηρηθῇ ὡς πρὸς τὰ πρῶτα, ὅτι ἢ τελειότης τῆς νομοθε-
τικῆς ἐννοίας χωλαίνει οὐσιωδῶς ἐκ τῆς ἐπόψεως τῆς ποι-
κιλίας τῶν ἐμπορικῶν διεξόδων, καθ' ἣν δύνανται οἱ ἀλλο-

δαποι σίτοι να εισάγονται εκ του ενός άκρου της επικρατείας και να εξάγονται εκ του άλλου, χωρίς τούτέστι να είναι αναπόφευκτος ή εν τῷ τόπῳ, εν ᾧ ὑπάρχει ὁ ἀτμόμυλος, συνάντησις τῆς εισαγωγῆς καὶ τῆς εξαγωγῆς. Ὁ ὀργανισμὸς τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ εισαγωγικοῦ τέλους στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἀκολούθων βάσεων: 98 ὀκ. εξαγομένου ἀλεύρου ἀκαθάρτου (ἢ 85 ὀκ. καθαροῦ μετὰ 13 ὀκ. πιτύρων) ἀντιστοιχοῦσι πρὸς 100 ὀκ. εισαχθέντος σίτου, τοῦ ὁποίου ἢ μετὰ τὴν μεταποίησιν ἐξαγωγή ἢ παράδοσις εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς διαμετακομίσεως ἐξασφαλίζεται διὰ τοῦ μέσου τῆς ἐγγυήσεως (διαταγ. τῆς 7 Ἰουλίου 1871).

Ἡ ἐν Τουρκίᾳ ἀλευροποιία ἠκολούθησεν ὁδὸν πάντῃ διαφορον, καθόσον ἡ ἀτμοκίνητος προοδευτικὴ αὐτῆς τάσις εὔρην ἀμείλικτον πολέμιον ἐν τῇ τελωνιακῇ τοῦ τόπου διευθετήσῃ. Καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὰ ἄλευρα τῶν ἵππομύλων, ὑδρομύλων καὶ ἀνεμομύλων, ἔχουσι ταῦτα πᾶσαν ἐλευθερίαν κινήσεως ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν, μόλις ὅμως ἀποφασίσῃ καὶ ἡ ἀτμοκίνητος ἀλευροποιία νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμά των, εὐθὺς παρίσταται ὁ τελώνης, ἵνα εἰσπράξῃ τὸν δασμὸν αὐτοῦ 8 τοῖς 10, ὅστις εἶναι κοινὸς καὶ πρὸς τὰ ἄλευρα τῶν ἀτμομύλων καὶ πρὸς τὰ περαιτέρω ἐκ τῆς ὅλης ἀλευροποιίας εἰς παντὸς εἶδους ζύμης κατασκευάσματα, καθὼς ἐν γένει καὶ πρὸς πάντα τῆς λοιπῆς ἐσωτερικῆς βιομηχανίας τὰ προϊόντα. Φαίνεται λοιπὸν, ὅτι ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἀποτελεῖται ἐξ ἰδιαιτέρων, οὕτως εἰπεῖν, φορολογικῶν ἐπικρατειῶν καὶ ὅτι εἰσέτι ἡ ἰδέα τῆς καταργήσεως τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ μεσαιῶνος τελωνιακῶν φραγμῶν δὲν εἰσῆλθεν ἱκανῶς εἰς τὸ οἰκονομικὸν πνεῦμα τῆς διοικήσεως τὸν τόπον σχολῆς.

Κατὰ πόσον ἡ ὀριστικὴ τῆς Ἀνατολῆς πρόοδος παρακωλύεται ἐκ τοιοῦτου συστήματος, δύναται νὰ κρίνῃ ἕκαστος, ἅμα τεθῶσι πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦ δύο νεογνά, ἐξ ὧν τὸ μὲν εἶναι στενῶς περιτετυλιγμένον ἐντὸς σπαργάνων στερεῶν, τὸ δὲ ἔχει τὴν ἐλευθερίαν τῆς κινήσεως τῶν μελῶν του. Ἐνῶ τὸ πρῶτον ἀγωνίζεται εἰς μάτην νὰ λυτρωθῇ ἐκ τοῦ δεσμω-

τηρίου αὐτοῦ, τοῦ δευτέρου ἡ ζωικὴ οἰκονομία λειτουργεῖ φυσικώτερον. Ἀπαραλλάκτως καὶ τὰ ἔθνη ἔχουσι τὴν φυσικὴν αὐτῶν οἰκονομίαν, τὴν ὁποίαν οἱ νομοθέται πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ σέβωνται, ἂν πρόκειται νὰ δρέψῃ αὐτὴ τῶ ὄντι ὠραίους καὶ ἐκλεκτοὺς καρπούς.

Ἐὰν συνδυασθῶσι τὰ ἀποτελέσματα τῶν οἰκονομικῶν τούτων τῆς Τουρκίας δεσμῶν πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς βιομηχανίας ἱστορικὴν τῶν τελωνίων αὐτῆς ἀνάπτυξιν, τὸ δεινὸν λαμβάνει τοιαύτας διαστάσεις, οἷας μαρτυρεῖ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ μείζων τῆς ἐσωτερικῆς ἐργασίας ἐπιβάρυνσις ἐπὶ τῶν ὀρίων τῶν ἐπαρχιῶν (8 τοῖς 10) ἢ ἐπὶ τῶν ὀρίων τῆς ἐπικρατείας (7 τοῖς 10), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ εὐθὺς ὡς τὰ ξένα προϊόντα διαβῶσι τὰ τελευταῖα ὄρια πλήρης τοῦ λοιποῦ ἀπαλλαγῇ αὐτῶν, κατὰ τὰς περαιτέρω ἐν τῇ ἐπικρατεία κινήσεις των, ἀπὸ πάσης τελωνιακῆς ἐπηρεείας, εἰς περιπτώσιν καθ' ἣν τὰ ἰθαγενῆ προϊόντα, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἐπισκεφθῶσι ἐξ π. χ. διαδοχικῶς ἐπαρχίας, ἔπρεπε νὰ πληρώσωσι τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῆς ἀξίας των εἰς ἀλλεπάλληλα τελώνια.

Ἡ τοιαύτη τῆς δημοσιονομίας ἐν Τουρκίᾳ διαμόρφωσις μέχρι τοῦ σημείου, καθ' ὃ προτιμώτερον εἶναι διὰ τὴν βιομηχανίαν νὰ ἰδρῆ τὰ ἐργαστάσια αὐτῆς ἐκτὸς τῆς ἐπικρατείας, ἐξασκεῖ σημαντικωτάτην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς περαιτέρω ἀναπτύξεως τῆς ἐγχωρίου οἰκονομίας. Αἱ ἀποδείξεις εἶναι πρόχειροι, καὶ ἵνα περιορισθῶ εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος κλάδον τῆς βιομηχανίας, τὴν ἀλευροποιίαν, προξενεῖ μεγάλην ἐντύπωσιν ὅτι τόπος, ὡς ἡ Τουρκία, κατ' ἐξοχὴν σιτοφόρος, προμηθεύεται τὸ ἥμισυ σχεδὸν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πρωτεύουσῆς αὐτοῦ ἀλεύρων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς.

Ἡ μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν, Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, εἰς ἄλευρα ἀνταλλαγῇ ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν ἔποψιν τῆς οἰκονομικῆς ταύτης ἐννοίας. Ἡ Ἑλλὰς οὐδέποτε διεκρίθη διὰ τὴν σιτοφορίαν αὐτῆς. Ἀκόμη καὶ νῦν, ὅπως πρὸ δύο χιλιᾶδων ἐτῶν, προμηθεύεται σπουδαῖον μέρος τῶν εἰς δημη-

τριακούς καρπούς αναγκαίων τροφῶν αὐτῆς διὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Καὶ ὅμως ἡ δραστηριότης τῶν κατοίκων τῆς καὶ ἡ σχετικῶς κρείττων ἀπέναντι τῶν γειτόνων αὐτῆς δημοσιονομικῆ τῆς παριστᾶ ἐπὶ τοῦ ἐνασχολοῦντος ἡμᾶς θέματος τῆς ἀλευροποιίας τὸ ἐξῆς περίεργον φαινόμενον. Σίτοι ἐκ τοσαύτης ἀποστάσεως κομιζόμενοι εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καρδίας τοῦ νοτιοανατολικοῦ πολιτισμοῦ, ἀλέθονται παρ' ἡμῖν καὶ ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν Τουρκίαν κατὰ τὰς ἐπομένας μικρὰς μὲν σχετικῶς, ἐνδεικτικὰς ὅμως ἀπολύτως ποσότητας:

Ἔτη	1867	1868	1869	1870	1871
Ἀλευρα εἰς ὀκ.	4934	46769	156278	65400	91435
Ἀξία εἰς δρ.	3102	27452	70335	33426	51445

Ἡ ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀντίστροφος κίνησις τῶν ἀλεύρων ἠκολούθησε ἐν τῇ αὐτῇ πενταετίᾳ τὴν ἐπομένην ἀνάπτυξιν:

Ἔτη	1867	1868	1869	1870	1871
Ἀλευρα εἰς ὀκ.	99647	73814	70815	28527	92734
Ἀξία εἰς δρ.	51340	42461	35850	14900	47729

Ἐὰν οὕτω συγκρίνωμεν τὰς τάσεις τῶν ἀνωτέρω ἀντεισαγωγικῶν ἀριθμῶν, ἡ Τουρκικὴ ἐποψις κατὰ τὰ τέσσαρα πρῶτα ἔτη μαρτυρεῖ οὐσιωδέστατην ἐξασθένησιν, ἐνῶ ἡ εὐρωστία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπόψεως προβαίνει σταθερῶς, συμφηφιζομένων τῶν ἐν τοῖς ἔτεσι 1868 καὶ 1869 ἀνωμαλιῶν πρὸς ἀλλήλας. Βεβαίως ἡ σύγκρισις αὕτη δὲν ὀδηγεῖ εἰς ἀθέτησιν τῶν νόμων τῆς φύσεως. Οἱ σιτοφόροι τόποι δύνανται νὰ ᾧσι πλειότερον τῶν μὴ τοιούτων ἀλευροφόροι. Ὄταν ὅμως οἱ γείτονες ἡμῶν, ἐναντίον τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, διακρίνωσι μεταξὺ τῶν κινουσῶν τοὺς ἀλευρομύλους αὐτῶν δυνάμεων τὸν ἀτμὸν, ἵνα φορολογήσωσιν ἰδιαιτέρως τὰ προϊόντα του, ὅταν θέτωσιν εἰς ἥττονα μοίραν συναγωνισμοῦ τὰ ἰθαγενῆ ἄλευρα ἀπέναντι τῶν ξένων, δὲν

ἀπορεῖ τις πλέον διὰ τὴν τοιαύτην τῆς ἀλευροποιίας αὐτῶν τροπὴν, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τὴν βραδύτητα τῆς περαιτέρω καταπτώσεώς της.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΙΣΧΥΣ.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἔργων τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι τινα ἐπὶ τοσοῦτον βαρέα, ἐφ' ὅσον ἄλλα εἶναι ἐλαφρά. Ὁ ἔμπορος, ὅστις κινεῖ τὰ νομίσματα καὶ τὰς πιστωτικὰς ἀξίας αὐτοῦ ἐκ τοῦ μέσου τοῦ τραπεζικοῦ γραφείου του, δὲν ἔχει βεβαίως σαφεῖς ἰδέας περὶ τῶν δυσκολιῶν, μεθ' ὧν πορίζεται τὸν ἐπιούσιον ἄρτον ὃ ἐν καιρῷ χειμῶνος διατρέχων τοὺς παγετώδεις τῶν ὁρέων κρημνοὺς γραμματοκομιστῆς αὐτοῦ. Ὑπὸ ἑτέραν ἐποψιν ὁ πνευματικὸς κόπος τοῦ πρώτου ὑπερβαίνει τὸν ὕλικόν τοῦ δευτέρου. Πόσαι τῇ ἀληθείᾳ περιπέτεια περὶ τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν ἐκβάσιν μιᾶς ἐπιχειρηματικῆς ἰδέας!

Ἐὰν μὲν ἐρωτήσητε τὸ σῶμα, αἱ μεγαλείτεροι ἀμοιβαὶ εἰς αὐτὸ ἀνήκουσιν. Ἐὰν δὲ ἀκούσητε τὴν λογικὴν τοῦ πνεύματος, οἱ καρποὶ αὐτοῦ εἶναι πολλῶν τιμιώτεροι. Ἄλλ' ἐγὼ ἐννοῶ πλειότερον τὴν γλῶσσαν τῆς ἰσχύος. Τῶ ὄντι καθ' ὅσον τὸ σῶμα ἢ τὸ πνεῦμα εἶναι ἰσχυρότερον, κατὰ τοσοῦτον ἀνήκει ἐκάστῳ καὶ ἡ μερίς τοῦ λέοντος. Θὰ εἶπη τις «ἀνόμοιος ἢ σύγκρισις.» Ἀπαντῶ: «ἐξομοιοῖ τὰς δύο δυνάμεις ἢ ἰσχύς.» Ὄταν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δάσους ἢ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀγορᾶς ἀναγκάζομαι νὰ δώσω τὸ βαλάντιόν μου εἰς τὴν λάμπην πυροβόλου ληστρικοῦ ἢ εἰς τὴν ἐκβάσιν συνδυασμοῦ ἐμπορικοῦ, καθ' ἀμφοτέρας τὰς περιστάσεις λαμβάνω μαθήματα ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς ἰσχύος σχολείῳ.

Ἄλλ' ἡ ἐννοια αὕτη τῆς ἰσχύος, ἣτις εἰσέρχεται ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῶν ἐθνῶν βαθύτερον τοῦ ὅσον κοινῶς νομίζεται,

δέν πρέπει νὰ ἐκληφθῆ ὡς ὑπὲρ πολὺ γενική. Ἀκριβῶς εἰπεῖν, ἡ οἰκονομικὴ ἰσχύς δέν κατοικεῖ εἰς ὅλα τοῦ ἐγκεφάλου τὰ δωμάτια. Βλέπετε γονιμοτάτας διανοίας περιπλανώμενας ἔξωθεν τῆς θύρας τοῦ χρυσοῦ παραδείσου, ὅπως καὶ τὰς μᾶλλον ἀγόνους, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν διακεκριμένοι μετριότητες περιδιαβάζουσιν ἐπὶ τῶν ὀλισθηρῶν αὐτοῦ λειμώνων. Πῶς! Αἱ μετριότητες τὴν παχυτέραν μερίδα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς; Νέα ἀπόδειξις τῆς δραστηριότητος τῆς ἐν αὐταῖς οἰκούσης ἰδιαιτέρας οἰκονομικῆς ἰσχύος.

Ἐὰν ἐκ τῆς ἐννοίας ταύτης μεταβῶμεν εἰς τὴν κατὰ τὰ βιομηχανικὰ ἔργα εἰδικωτέραν λειτουργίαν αὐτῆς, παρατηροῦμεν διαφόρους σταθμοὺς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομικῆς ἰσχύος. Ἐκαστος σταθμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ συγγενῆ τῆς βιομηχανικῆς κοινωνίας ἔργα. Οἱ περὶ τὰ γράμματα π. χ. ἀσχολούμενοι, διδάσκαλοι, συγγραφεῖς, δημοσιογράφοι, τυπογράφοι, ἀπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῶν ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων σχολείων μέχρι τοῦ ἐργολάβου τῶν τυπωτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τοῦ διανομέως τῶν ἐφημερίδων, ἀποτελοῦσιν ἐν τῇ μεγάλῃ τῶν ὀρίων τούτων ποικιλίᾳ μίαν, οὕτως εἰπεῖν, βιομηχανικὴν οἰκογένειαν. Ἡ ἱστορία αὐτῆς εἶναι λίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου διδακτικῆ. Ὅταν οἱ πωληταὶ τῆς σοφίας εὕρισκον μαθητὰς ἀντὶ τὰ λάντων, ὁ Σωκράτης ἐδίδασκεν δωρεὰν ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ ἐν αὐτῷ οἰκοῦντος Δαιμονίου, τοῦ ὁποῦ καλλιτεχνικὴν ἀπὸ Γερμανικῆς ἰδέας εἰκόνα δύναται ὁ βουλούμενος νὰ ἴδῃ ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ, ὅπως δοκιμάσῃ τὰς περὶ φυσιογνωμίας τῆς οἰκονομικῆς ἰσχύος γνώσεις ἑαυτοῦ. Διότι ἔχει καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἰσχύς τὴν φυσιογνωμίαν τῆς, ὅπως καὶ ἡ στρατιωτικὴ, καὶ ἡ φιλοσοφικὴ, καὶ ἡ θεολογικὴ. Πάντοτε ἡ πρακτικὴ καὶ ἡ ἐντεταμένη διεύθυνσις τῆς ἐν ἐκάστῳ ἰδιαιτέρως κινούσης δυνάμεως ἀφίνει ἀνεξάλειπτα ἐπὶ τοῦ εἶδους ἡμῶν ἔχνη, διὰ τῶν ὁποίων δύναται τις νὰ προσεγγίσῃ ἐν ἐκάστη βιομηχανικῇ οἰκογενεῖᾳ τὴν ἀλήθειαν τῶν διαφορῶν τάσεων τῶν μελῶν αὐτῆς.

Ἡ οἰκονομικὴ ἰσχύς ἐξαρτᾶται πρὸ πάντων ἐκ τῶν περὶ

ἀναγκαιότητος ἰδεῶν τῶν παντὸς εἶδους καταναλωτῶν. Καθ' ὅσον αἱ ἰδέαι αὗται ἐπιτείνονται, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ ἰσχύς τῶν θεραπευόντων αὐτὰς ἐπιβάλλεται, καὶ τὰνάπαλιν. Ὁ πνιγόμενος π. χ. καὶ ὄλην αὐτοῦ τὴν περιουσίαν εὐχαρίστως δύναται νὰ δώσῃ πρὸς τὸν δεινὸν κολυμβητὴν, ὅστις ἤθελε τὸν ἐξάξει ζῶντα ἐκ τῶν βαθέων ὑδάτων. Ἐρχεται δὲ ἐπιδημία, ἀφαιρεῖ σημαντικὸν ἀριθμὸν ἐργατῶν καὶ ἐπειτα ἐρωτᾶται: μήπως ἔνα καταστήσῃ τοὺς ὑπολειπομένους ἐν μείζονι οἰκονομικῇ ἰσχύϊ; Καὶ τοῦ κεφαλαιούχου δὲ ἡ δύναμις θὰ ἦτο μικροτέρα, ἂν ἠδύνατο ἡ ἐργασία καὶ ἡ γῆ νὰ λειτουργήσωσιν ἄνευ ἐφοδίων. Εἰς τὸ τέλος ὅμως παντὸς ἐνιαυτοῦ ἡ ἀνθρωπότης συντάσσει τοὺς γενικοὺς αὐτῆς λογαριασμούς· ὅστις δὲ ἔχει περίσσευμα, ἀποβαίνει οἰκονομικῶς ἰσχυρότερος τοῦ μὴ ἔχοντος τοιοῦτο.

Ἐν γένει ἡ οἰκονομικὴ ἰσχύς δύναται νὰ μελετηθῆ ὑπὸ δύο κυριωτάτας ἐπόψεις. Ἡ εἶναι ἀπλῶς τοῦ παρελθόντος προῖόν, ἡ εἶναι κανονικὴ τοῦ παρόντος λειτουργία. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐννοιῶν ἡ δευτέρα ἀποτελεῖ τὰ $\frac{2}{10}$ τοῦ ὅλου. Ἡ ἀπόδειξις τῆς μεγάλης σημαντικότητός τῆς ἀναφαίνεται ἐκ τοῦ ἐξῆς προβλήματος: Ἐπὶ πόσον χρόνον ἠδύνατο νὰ συντηρηθῆ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐν ἀργίᾳ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐπὶ ἴσης τῶν ὄλων οὐσιῶν διανομῆς ἀφ' ἑτέρου; Καὶ ὅμως ἡ ἐνεργητικὴ τῆς οἰκονομικῆς ἰσχύος ἐποψὶς διαιωνίζει καὶ μάλιστα πολλαπλασιάζει τὸ γένος τῶν βροτῶν. Οὕτω δὲ ἕκαστος αἰσθάνεται τὸ διαφέρον τῆς περαιτέρω ἐξακριβώσεως τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου φαινομένου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐν τῶν περιεργωτέρων θεμάτων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Ἐὰν διαιρέσωμεν τὴν κοινωνίαν εἰς τόσας τάξεις, ὅσα ἀπαντῶνται ἐν αὐτῇ ἐπαγγέλματα, δυνάμεθα νὰ καταμετρήσωμεν τὴν ἐν ἐνεργείᾳ οἰκονομικὴν τοῦ ἔθνους δύναμιν, πολλαπλασιάζοντες τὰς καθ' ἕκαστον ἄτομον ἀμοιβὰς ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὁμοταγῶν του καὶ προσθέτοντες τὸ γινόμενον εἰς τὰ λοιπὰ γινόμενα τῶν πρὸς τὰ λοιπὰ ἐπαγγέλματα ὁμοίων πολλαπλασιασμῶν. Ἐργασία κολοσιαία, ἐν

τῆ ὁποία πρέπει ἀφ' ἐνός μὲν νὰ θέσωμεν κατὰ μέρος τὰς ἀμοιβὰς τῆς τιμῆς, τῆς ἰδιοτροπίας, πρόσθετες δὲ καὶ τῆς κατοικηθείας, ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ θεωρηθῶσι τὰ κεφάλαια τοῦ παρελθόντος καὶ ἡ φυσικὴ τῆς χώρας προίξεις ὡς τὸ ἀναγκαῖον στάδιον, ἐφ' οὗ ἀγωνίζεται ἡ οἰκονομικὴ τοῦ ἔθνους ἰσχύς. Αἱ δυσκολίαι τόσον εὐρείας κοινωνικῆς ἐξελέγξεως εἶναι προφανεῖς. Πλὴν ὑπὸ στενώτερα ὅρια δὲν εἶναι ἀπὸ σκοποῦ τὸ ἀκόλουθον δεῖγμα. Ὁ πίναξ αὐτοῦ ἔχει χαρακτηρὰ διεθνή καὶ συγχρόνως φωτίζεται ὑπὸ τῆς ἱστορίας. Ἐὰν εἶναι ἀπλοῦν σχεδιαγράφημα, οὐσιῶδες μέρος τῆς ἀτελείας του ὀφείλεται εἰς τὸν ἐκ τοῦ μορμολυκείου τῆς σχολαστικότητος φόβον.

Ἀρχαῖαι Ἀθήναι. — Ἡμερήσιον κέρδος κηπουροῦ, 4 ὀβολοί· μυλωθροῦ, 2 δραχμαί· ἀχθοφόρου, 4 ὀβολοί· στρατιώτου, 2 ὀβολοί· δικαστοῦ, 3 ὀβολοί.

Ἀρχαῖα Ρώμη. — Ἡμερήσιον κέρδος ποιμένος 20 δηνάρια, ὑδροφόρου 25, τέκτονος 50, λιθοξόου 60, ζωγράφου 150.

Ἀγγλία (1832). — Ἐβδομαδιαῖον κέρδος ὑφαντοῦ 7—10 σελίνια, ἀχθοφόρου 10—15, ράπτου 18, βαφέως 15—20, τέκτονος 12—22, ξυλουργοῦ 24, μηχανικοῦ 26—30.

Ἀθήναι (1875). — Ἡμερήσιον κέρδος λιθοξόου 3 $\frac{1}{2}$ — 7 $\frac{1}{2}$ δραχμαί, στοιχειοθέτου 2 $\frac{1}{2}$ — 3 $\frac{1}{2}$, ὑποδηματοποιοῦ 3 — 5, οἰκοδόμου 4—5 $\frac{1}{2}$, ἐπιπλοποιοῦ 4—6, ξυλουργοῦ 5 — 7, δικαστοῦ 2 $\frac{1}{4}$ — 20, ὀδοκατασκευαστοῦ 2 $\frac{1}{2}$, ράπτου 1 $\frac{1}{2}$ — 7, μεταξουργοῦ 1 $\frac{1}{2}$ — 3, ζαχαροπλάστου 1 $\frac{1}{2}$ — 4, ἀχθοφόρου 1—3.

Τὸ μέτρον λοιπὸν τῆς οἰκονομικῆς ἰσχύος ἔχει καὶ διὰ τὴν νῦν Ἑλλάδα ἰκανῶς ἐνδεικτικὸς ἀριθμὸς, εἰς τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ προστεθῶσι τὰ εἰσοδήματα ὄλων τῶν βιομηχανικῶν τάξεων, ἵνα ἀποτελεσθῇ πληρεστέρα ἢ ἐν λόγῳ πρακτικῇ ἔννοια. Διὰ τοὺς πολιτικοὺς τοιαῦται μελέται ἀποτελοῦσι τὸ Α καὶ τὸ Ω τῆς εὐρείας τῶν Πολιτειῶν ἐπιστήμης. Διότι τὰ ἐπαγγέλματα τῆς χώρας καὶ αἱ πρὸς ἕκαστον μερίδες τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος συγκροτοῦσι τὸ ὕφασμα τῆς ζωῆς τῶν λαῶν καὶ ἀποτελοῦσι ἐν τῇ κανονικῇ τοῦ ὄλου λειτουργίᾳ τὴν μεγάλην τῆς πατρίδος ὑπαρξίν.

Ἐὰν ἡ λάμψις τῶν ὀλίγων ἀπατᾷ, ἡ δύναμις τῶν πολλῶν πάντοτε σώζει. Ἐν γένει δὲ ἡ γλῶσσα τῶν μέσων ὄρων ἐξηγεῖ ὀλόκληρον μυστήριον, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ προσεκτικὸς παρατηρητῆς βλέπει μακρόθεν τὴν ὁδὸν τῆς κοινωνικῆς ἀληθείας, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ εἶναι συνήθεις οἱ διευθύνοντες τὰς τύχας τῶν ἐθνῶν. Διότι εἰς τὴν αὐτὴν βαθμίδα πρέπει βεβαίως νὰ κατατάξωμεν καὶ τὸν πλοίαρχον ἐκεῖνον, ὅστις ἀγνοεῖ τὴν κινητικὴν δύναμιν τοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του πλοίου, καὶ τὸν πολιτικὸν ἐκεῖνον, ὅστις δὲν ἐμελέτησε τὴν οἰκονομικὴν δύναμιν τῆς ὑπὸ τὴν κυβέρνησίν του χώρας.

ΧΡΟΝΙΚΑ.

Ὅσῳ παρέρχεται ὁ χρόνος, τόσῳ ἡ πολιτειακὴ ἡμῶν περιπλοκὴ περιβάλλεται μείζονα σημασίαν. Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ βιομηχανίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ ἐν ἐλατῆριον ὀδηγεῖ πρὸς μίαν διεύθυνσιν καὶ τὸ ἄλλο πρὸς ἑτέραν, ὁ ἐπιχειρηματίας ἐπὶ ποινῇ καταστροφῆς δὲν θὰ ἀνείχετο οὐδὲ ἐπὶ 24 ὥρας τοιαύτην κατάστασιν, θὰ ἔσπευδε δὲ ἀμέσως νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν διαταραχθεῖσαν τοῦ καταστήματός του ἁρμονίαν.

— Εἰς τὴν πολιτικὴν διαφέρει! Καὶ εἶναι τις ἰκανῶς εὐτυχῆς, διότι, ἀπολέσας ἐν τρικυμίᾳ τὰ ἱστία τοῦ πλοίου του, ἔσωσε τὸ πηδάλιον. Ἐν τούτοις τὸ ζήτημα τῶν τροφῶν δὲν βραδύνει νὰ ἀναφανῇ ἐν μέσῳ τοῦ Ὀκεανοῦ, τὸ δὲ πλήρωμα κινδυνεύει νὰ ἀποθάνῃ ἐκ πείνης.

— Ἡ ἰδέα αὕτη, μεθερμηνευομένη εἰς τὸ κατὰ σύνταγμα πολιτεύμα, ἀναλύεται εἰς τὸ ἀκόλουθον ἐρώτημα: Ἐὰν ὁ λαὸς ἀντισταθῇ εἰς τὴν ἀνευ προϋπολογισμοῦ περαιτέρῳ ἀντισυνταγματικῇ εἰσπραξίν τῶν φόρων, τί μέλλει γενέσθαι; . .

— Ἐν γένει διατελοῦμεν ἐντὸς πλημμυλοῦς κύκλου ἐνεργείας. Ἀμφιβολία τις ἐπικάθηται ἀπανταχοῦ. Ὁ δὲ ἀνταγωνισμὸς τῶν μεγάλων τῆς κυβερνητικῆς ἰδεῶν δὲν εἶναι ἀδιάφορος πρὸς τὴν εὐρυτέραν καλλιέργειαν τῶν νεωτέρων τῆς βιομηχανικῆς σχεδίων.

— Καὶ ἐν τούτοις ὑπῆρχε μία ἑδὸς ἀσφαλῆς ἢ τοῦ νόμου. Πρέπει ἄρα γε νὰ εἶναι τις μέγας, ἵνα εὕρῃ αὐτήν; Ὁχι. Ἄρκει νὰ εἶναι τίμιος. Πάντοτε δὲ προϋποτίθεται ὁ κοινὸς νοῦς.

Ἐν Ἀθήναις, 2 Φεβρουαρίου 1875.